

પંચભેલ ખીચડી.

(ક જેમાં નાટક, વાર્તા વગેરે.)

રચનાર—“સુજ્ઞાન સભાના મેમ્બરો”

—૦૦૦—
દોહરો.

અંથ રચ્યો મે પ્રીતથી, રાખી મનસુ હામ
વાંચો તમે સૌ હેતથી, મુકી મનની મામ.

ભર્ય મધે છપાવી પ્રસોદ્ધ કરનાર,
“શ્રી સુજ્ઞાન સભા.”

સુરત,

“ન્યુ શોહાગર” પ્રેસમાછાપ્યું.

—૦:૦:—

સંવત ૧૯૪૩;

ચને ૧૮૮૭

કીમત રૂ. ૦-૬-૦ પોસ્ટેજ સાથે.

પ્રસ્તાવના.

અહો સુશ પુરુષો! અમેએ હાલમાં “પ્રાંચનેશ
ખીચડી” નામનું પુસ્તક રચીને બહાર પાડ્યું છે. તે
એવો આશાથી કે પુરુષ અથવા સ્ત્રીને કેટલીક મો-
ટી વાપતીઓ આવી પડે છે, તે વખતે એ આવી
પડતા ભયથી કંટાલી ન બળ્યે અને હોંનિત રાખે તો
પછી પરમેશ્વર તેની આશા કેવા રીતે પુરણ પાડે છે,
ને કેવો સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે? તે આ ગ્રંથમાં જ-
ણાવેલું છે. આ ગ્રંથની અંદર નાટક વિગેરે સમાવસ
કરેલું છે; પરંતુ કવિતાનો ટુંકજા ભાગ છે, કારણ કે
અમે પીંગલપાઠ વિશે થોડાક માહિતગાર છઈએ.
અમેએ આ ગ્રંથ બાળપણમાં રચ્યો છે, આટલે જ
સાહેબોને જુલ ચુક લાગે તે માટે કરવા તરફી લેવી.

ગ્રંથ કર્તા.

સભામાં મત આપનારના નામ.

પ્રમુખ.—ત્રીભોવંનદાસ વીજ્ઞપ્પણુદાસ શાહા ઠે.
જાંડો વખાર.

મંત્રી.—ચુનીલાલ વીરચંદ નાળીચેરવાળા ઠે. જાં-
ડો વખાર.

ઉપમંત્રી.—કાલીદાસ જીપ્પણુદાસ શાહા ઠે. હડી-
વખાર.

ટૂંઝરર.—પરશોતમદાશ વીઠલભાઈ દલાલ ઠે. નગ-
રશેઠની ખડકી.

દફતરદાર.—ચુનીલાલ હરીવલભદાશ શાહ. ઠે. હં-
ડી વખાર.

રાઈટર.—ભાણેકલાલ ધેહેલાભાઈ શાહ ઠે. હડી વ
ખાર.

દોહરો.

સર્વે મળીને—

સુમતી આપો અમને પ્રભુ, ગણપત લાગું પાય;

નોકર અંબેભાતના, દયા કરો તમે માય.

મથ વરતાવજો અતીથણી, સહાય થજો કિર-

તાર;

ભાવ હમારો તમપરે, જ્યનો થજો પોકાર.

—કાલીંગડો=કાહારવા—

ત્રીજીવન નાથ મોરે, થયોછું આધીન તોરે;   ટેક
ભોગ વિલાસ તમે મુજને આપો પ્રજીવ દીન દયાલ;
બલી સ્વીકારો વંદન મારૂ, લેજો મારી સંભાળ
ત્રીજી.

નમી નમીને વંદન કરૂં, શાહે થાઓ જગરાજ;
દાસ જણીને દયાકરો હરી, સરણે આઓ આજ.
ત્રીજી.

સદા કાલ મુને ભક્તિ આપો, જગત તણા પ્રતિપાલ
વિનય પુર્વક અર્જ કરૂં, દુસ્મનનો થાજો કાલ.
ત્રીજીવન નાથ મોરે.

—ભુજંગીછંદ.—

કારતગ માસે, લીધો અંથ હાથે;
દાડી રોજ કર્તા, સદા નીત્ય પાઠે.   ટેક,
બીધી લીધી એમા ધણી મુખડાની;
રહે મહેરબાની, સર્વસજ્જનોની.
એવી વિનતી કરૂં કરજોડી,
રીઝાવા લોદાને ચોપડી તો ધડી.

પડી ચુક હોય, દીઠી ઢાઈ ઠામે;
સુધારવી મીત્રો, ધરી દીલ હામે.

અંતકર્તા.

અરપણુ પત્રીકા.

શેઠ સાહેબ,

રંગીલદાસ ગોપાલદાસ મુરતી, એમની હોશીઆરી
અને ચાલાકી તરફના હમારા આખરનીએક
સત્ય પણ નજીવી, એધાણી ખાતર
આ “પંચભેલ ખીચડી” નામ-
નો અંથ અરપણુ કરીએ
છજીએ.

લી૦ સુજોદય સભા.

તા૦

-૧૮૮૭.

બ૩ચ.

રૂપચંદ નાટકના પાત્રો.

હરખચંદ=ગાજર સેહેરનો વણીક
 રૂપચંદ =તેનો છોકરો, ને ઉર્મીયાના વણી.
 બીજી =રૂપચંદની માતૃશ્રી
 બીરસીંહ=ગાજર સહેરનો રાજ
 મારામતી=તેની સ્ત્રી
 અહમદખાં=વીરસીંહનો પ્રધાન
 નથુખા =વીરસીંહનો જમાદાર
 ગોકસલાસ=અહમદ નગરીનો વણીક
 તેજકોર= તેની સ્ત્રી
 ઉર્મીયા= તેનીછોકરી, ને રૂપચંદની બધરી
 મોતીચંદ=માંડવી સેહેરનો પ્રપંચી ઠગ
 શામકોર= તેની સ્ત્રી
 ઉદેચંદ= તેનો પુત્ર
 ભગવતરાય= જાનનો આદમી
 કેશરખા=તેની સ્ત્રી, ત્યારબાદ- જમના, ધની,
 હર્શરી, આમળ, રતની, અંબા, નાગ, વીગેરે.

પંચભેલ ખીચડી.

રૂપચંદ નાંક.

ઈશ્વર પ્રાથના.

૫૬.

પ્રેમે કરીલો પ્રણામ, પ્રભુજીને પ્રેમે—
યાય જીવી સુલકામ. પ્રભુજીને—
સુસોદય સભા અર્જ કરેછે,
રાખજે અંમર નામ. પ્રભુજીને—
જાણીને મુજને દાસ તહારો,
આપજો મુજને હામ. પ્રભુજીને—
તમ પ્રતાપે અંથ આરંભ્યો,
ભર્યનાંછે મુકામ. પ્રભુજીને—

[૨]

રૂપચંદ નાટક

અંક ૧ લો.

પ્રવેશ ૧ લો.

સ્થલ હીરાચંદની હવેલી.

(હરખચંદ અને રૂપચંદ)

(હરખચંદ ઉદાસ ચેહેરે બેઠો છે અને વિચાર કરે છે) ઠે મારા છોકરાને કંઈપણ લખતા વાંચતા આવડતુ નથી. ને વલી બણા લાડ ને દેતર્યા હછરે-લો છે, ને ધણી દુરગુણી ટેવો પડી છે; એ મને પાપી હઠીલો અને તાબે નહીં થાય એવો માલમ પડે છે અને કાઠ દહાડો તે ઘરમાં રહેતો નથી; સવારના પોહોરમાં જવો ઉઠે છે તેવો ખાહાર કરવા નીસરી પડે છે; અને એ નાના છોકરા સાથે રમ્યા કરે છે. અરે આ ભગવાન! એવા છોકરાને હવેથી મારે ધેર જન્મ આપીશ નહીં. અરે! એ કેવે દુષ્ટ કેહવે મોટો થયો તે-મજ જરા સમજણો થયો તોપણ મારા ધંધામાં હાથ બાલતો નથી. (એવો વિચાર કરે છે એટલે રૂપચંદ આવે છે.)

રૂપચંદ—ઠેમ પિતાજી ઉદાસ ઠેમ બેઠા છો!

હરખચંદ— તારૂં ને તારા ખાપનું કરમ.

૩પચંદ— એમ કમ પિતાજી એનું કારણ કહો?
 હરખચંદ— અરે પુત્ર હવે તું મોટો થયો, ધરધંધો
 તાહારે ચલાવવો જોઈએ; તેને બદલે તું તો રમ્યા
 કરેછે ને મારીતો ઘડપણની અવસ્થા આવીછે,
 માટે તું ધંધામાં પડે તો બહુ સાર.
 (એમ કહી તેને સીખામણ દેછે)

—ઓખાહરણ;—

હરખચંદ— અરે ૩પચંદ તું આમ આમ;
 ભણે નહીં રમવાપર ભાવ.
 ૩પચંદ— ભણવું ગમે નહીં પિતા મારા;
 લાગે ચંદારે ગોત્રી મુને સારા.
 ૩પચંદ— પિતાજી મને રમવા સાર લાગેછે ને હું ધં-
 ધામાં પડનાર નથી. (એમ કહી રમવા દોડી
 ગયો.)
 હરખચંદ— (મનમાં) હવે આપણે શું, આપણે તો
 પ્રથમ અવસ્થામાં જઈએ; એનું લાગ્યુંએ ભોમવી
 લેશે (એમ કહી સુધનયછે.)
 (પડદો પડેછે.)

[૪]

રૂપચંદ નાટક

પ્રવેશ બીજો.

ચંચલ ગાજર શેહેરનું પાદર

(છોકરાઓ રમેછે ને પ્રપંચી ઠગ આવીને રૂપચંદને
લઈ જાયછે)

પહેલો છોકરો— અરે ઓ રૂપલા ચાલ આપણે લખો
ટીએ રમીએ, જો પેલા બધા રમેછે.

રૂપચંદ— ચાલતા થાઓ હું આવુછું

(જાને જાયછે)

બધા છોકરા— જુવો પેલો રૂપલો, પ્રાણીઓ આવેછે.

પ્રાણજીવન— જો રૂપચંદ આપણી આ મજાક કરેછે

રૂપચંદ— ઠીકછે આપણે એને શીક્ષા કરીશું.

(એટલામાં પ્રપંચી ઠગ આવેછે)

પ્રપંચી— અરે છોકરાઓ તમે કેમ રમોછા;

(એવું સાંજલતામાં બધા છોકરા નાશીગયા

ને રૂપચંદને ગ્રાહી રાખ્યો:- કારણકે એના ધરના

માણસોના નામ વિશે આગમનથી તપાસ કરી

માહીતગાર થયો હતો. આ પ્રપંચી ઠગ માં-

કબી શેહેરનો હતો તે બહુજ પ્રખ્યાત હતો, અને

હુચાઈથી પોતાનું કામ કરતો હતો.)

પ્રપંચી ઠગ— છોકરા શું તારા આપનું નામ હરથં-
દ ખરૂંકે નહીં?

રૂપચંદ— હા, તમારે તેનું શું કામ છે?

પ્રપંચી ઠગ— તે મારો બનેલી થાય છે ને હું હાલમાં
ઢેટલાક વરસ થયા માંડવી સેહેરમાં રહુ છું ને
ત્યાં હું ધંધો કરું છું; જ્યારે મેં આ સેહેર પે-
સ વેહેલું છોડ્યું ત્યારે તો તું ફક્ત એક બે વરસ
ને હતો; તેથી તું મને ક્યાંથી ઓળખે; હું તારે
મામો થાઉ છઉ, ને તારી માનું નામ વીજી ન
હીં વાડ?

રૂપચંદ— હા મામા પણ હું તમને ઓળખતો નથી
ને મારી માનુ નામ વીજી છે; ચાલો વાડ તમે આ
બ્યાતો સાડ થયું; હું મારા પિતાજી તથા માતા-
જીને જઈને કહું કે મારો મામો માંડવી સેહેરથી
આવ્યો છે.

પ્રપંચી ઠગ— (જેસથી) ના ચાલ આવ્યો તો મારે ધેર
જઈએ ને કાલે તારા આપને ધેર જઈશું.

રૂપચંદ— (ભોલવઈને) ચાલો મામા તારે આપણે

[૧

રૂપચંદ નાટક

માનનો હાડો તમારે ઘેર રહીશું
(અમ કરી બંનેજણુ જાયછે)
(પડદો પડેછે.)

પ્રવેસ ૩ જો.
સ્થલ હરખચંદનુ ઘર.

(હરખચંદ અને વીજી)

વજી—અરે તમે આમઆવોની છોકરો આજ પાંચ
છ દિવસ થયા ઘેર આવ્યો નથી; કંઈ મરણ પા
ચ્યોઠશું તેની કંઈ તમે ખબર કાઢાડોછો! માટે
આલો આપણે તપાસ કરીએ.

હરખચંદ—હશે જવાદેની એ ઘણાએ રખડતો રજ-
ળ ત આવશે.

વીજી—વળી શું તમારૂં નામ લોકમાં બોળવા બેઠાં
છો. છોકરાનું કંઈ પણ સાડ વાચારતાં નથી. તો
ખીજનું તો શું વીચારો. તમારે શું ખાટલામાં પ
ડી રહેવું ને ખાવું ને શેઠઈ કરવી. ચાલો હું તો
ખોસ કરવા જઈ છું. (જાય છે.)

હરખચંદ— (મનમાં નીશ્વાસ નાંખી) અરે આજ તણુ તણુ મહીના થયા મને તાવ આવે છેને સ-
રીરે ખીલકુલ શક્તી નથી ને વળી આ છોકરો હ
તો તે પણ ખોવાઈ ગયોછે. હે પ્રભુ હવેતો મોત
આપેતો બહુ સારૂ, ચાલ લાવ પેલુ ઝેરનું પડીકું
છે તે ગોલીને પો નજાં. (એમ કહી ઝેર ગોલી-
ને પો નખાંછે) એટલે મરણ પામેછે.
(પડદો પડેછે)

પ્રવેસ થોથો.

સ્થલ વિકટ જંગલ

(રૂપચંદ અને પ્રપંચી ઠગ)

(પ્રપંચી ઠગનું રૂપચંદને લઈને આવવું)

રૂપચંદ— અરે મામા તમારૂં ઘર ક્યાં છે? ચાલતાં આ
લતાં કેટલાંક દીવસ ગયાં પણ તમારૂં ઘર આવ્યું
નહીં ને આ અરણ્ય જંગલમાં કેમ લાવ્યા.

પ્રપંચી ઠગ— ચાલ હવે ચુપ રહે નહીંતો આંહી તુને
મારી નાંખીશ એમ કહી મારેછે.

[૮]

રૂપચંદ નાટક

—ઓખાહરણ—

રૂપચંદ—મામા મારા મુજને મારો નહીં;
માત પીતા નથો એકલો આંહી.
દયા રાખો મારા પર લગાર;
જગનનાથજી છે તારનાર.

—એત.—

પ્રપચી ડમ—

અરે પુત્ર શું બકી રહો છે, ચાલ મારીસાથ;
માત પિતા તારા કાણુછે, કાણુછે જગનનાથ.

લલીત છંદ

રૂપચંદ— (મનમાં)

અરર હાયરે, ઓ હરી હરી;
હુઃખ મને હોયું, દગો'રે કરી.   ૨૬.
કહ્યું ન માન્યું'રે, મુજ પીતાતણું;
રમતને લીધે, હુઃખતો થણું.

અરર ઈશ્વરા, તુંજ ખાપરે;
સુખ આપી મુને, કષ્ટ કાપરે.
મન ગુચાયરે, આરે કામથી;
દુઃખ રે થશે. વગર હામથી.

પ્રપંચી—લે આ હુ તને ટોપી આપુ છું તે માથે પેહે-
રીને પેલો મેહેલ જણાયછે, તેમાથી શાતમા માલ
ના આરડામાં એક ઘોડો છે તે લઈ આવ.

૨૫૨૬—ધુજતાં ધુજતાં જાયછે ને તે મેહેલમાં દા-
ખલ થાયછે ને મેહેલની શોભા જોઈને પોતાના
મનમાં વીચાર કરેછે કે અહો આ મેહેલનો દેખાવ
કેવો છે, અંદર કેવા ખાગખગીયા આવી રહ્યાંછે
ને કુવારા કેવા કુટી રહ્યાંછે, અને ગુલાબ, મોગરો
ચંપેલી, જીર્ણ, વગેરેની કેવો પ્રશયો આવેછે. આ
લ હવે આગલતોજોઈ એમકહી ખીજ માલ ચડે
છે ને મનમાં પાછો વિચાર કરેછે કે આ વખતે
મેહેલની અંદર દાર્દપણ આદમી હોવો જોઈએ
ને એમ કરતા જો હોય તો મારી શી વલે થાય!
અહીં મને મારીનાંખે તોપણ મારો કાણ બેલીછે

[૧૦]

રૂપચંદ નાટક

અહો! આ જરીના ખીજના તથા જરીની ખુર-
શીઓ વગેરે કેવા સોભાયમાન દેખાયછે; પણ આ
પ્રમાણે અહીં કાઠપણ માંલસ હોવો જોઈએ.
(અવામાં પોતાની નજર એક કાગલ ચોડેલોછે તેની
ઉપર પડેછે, ને તે વાંચેછે.)

આ મેહેલના સાતમાં માલઉપર એક ઘોડોછે
તે ઘોડા ઉપર કાઠપણ પુરૂશ બેસે ને પોતાના મન-
માં જહાં ધારે ત્યાં ઘોડો આકાશમારગે ઉડીને મુકી
આવે,

આવું બાંચતાંજવારને રૂપચંદના મનમાં હીંમત આ-
વી, ને તરત નીચે આવી મેહેલના ખારણા ખંધ
કરી દીધા ને પાછો સાતમે માલ ચડી ગયો ને
પોતાના મામાને કહેછે કે હે મ.મા, હવે તમે ત-
મારે ઘેર જવ.

પ્રપંચી ઠગ— હે રૂપચંદ તું ખારણું ઉઘાડ, હું તને
મારનાર નથી ને તને તારે ઘેર મુકી આવીશ ને
જ મારા હાથમાં હીરાની વીટોછે તે તને આપી-
શ ને મને તું ઘોડો આપ.

રૂપચંદ— હે મામા, હું કદાપી પણ તમાર કશું મા-

નવાનો નથી, માટે તને તમારે બેર જલદીથી
જાવ.

(પ્રપંચી ઠગ નિરાશ થઈને જાય છે.)

હવે રૂપચંદ્ર ઘોડા કાઢીને બાહાર લાવે છે, ને
બિચાર કરે છે કે, મારે હાલમાં મારા દેશમાં જવું નહીં
કારણકે મારા પિતાજી અને મારશે ને પુછશે કે તું
મ્યાં ગયો હતો? ને હું સાચે-સાચી વાત કહીશ તો
પણ તે કદાપી માનશે નહીં; માટે મારે હાલમાં ખીજ
શેઠેરમાં જવું જોઈએ, એવો વિચાર કરીને પોતે ઘોડો
સ્વાર થયો ને ત્યાંથી અહમદનગરી તરફ ચાલતા
થયો.

(અને અહમદનગરમાં આવીને રાજાનો કચેરીમાં
સલામ કરી ઉભો રહ્યો.)

રાજા—તમે કહે ગામ રહો છો? ને શું કામે આ-
વ્યા છો?

રૂપચંદ્ર—હે રાજા બહાદુર, હું ગાજર શેઠેરના એક
ચાહુકારનો છોકરો છું ને મારે માથે દુઃખ આ-
વી પડવાથી અહીં આવ્યો છું; ને મારી પાસે
એક ઘોડા છે, તે એવો કે તમે જ્યાં ધારો ત્યાં જ

હસકાય; પણ તે ઘોડાની કીંમત ધણીજ બેસશે.
પણ મારે કંઈ પઈસા જોઈતા નથી ફક્ત મને
રહેવા સાડ મેહેલ તથા ખાવા પીવા સાડ થોડાક
રૂપીઆ આપો.

(આવું સાંભલી રાજાએ તરતજ એક રહેવાને મે
હેલ તથા દશહજાર રૂપીઆઆપ્યા ને ઘોડોલીધો.
હવે રૂપચંદ તેગામમાં બેત્રણ મહીનાસુધી મેજ
મત્રા કરેછે અને એક વખતે પોતે પુશીનાચેહના
માં બેઠોછે; એવામાં પોતાના માત પિતા સાંભ-
રી આવેછે, તેથી એકદમ આંખમાં આંસુ ભરાઈ
આવેછે; ને વિચાર કરેછે કે અરે હું કેવો દુષ્ટ કે
મને આજ ત્રણ ત્રણ મહિના થયા ઘેર જવાની
વાતતો સાંભરતોજ નથી. અરે! મારા વગર મારા
મા ખાપ કેટલું દુઃખ પામતા હશે, માટે આજ
હવેતો મારે જવું જોઈએ,

(એમ કહી રાજા પાસે રજા લેવાને કચેરીમાં
આવી ઉભો રહ્યો!) ને વિનંતી પુરવક કહેછે કે
મને મારે દેશ જવાની રજા આપો.

આવું સાંભલી રાજાએ તુરત દસ સીપાઈ તથા થોડો

ક પછસો આપી વદાય કીધો,
(હવે રૂપચંદ પોતાના દેશ તરફ ચાલતો થયો)
પડદો પડેછે.

પ્રવેસ પાંચમો.

સ્થલ હરખચંદનુ ધર તથા ગાબર શેહેરનો રસ્તો.
(વીજી તથા ઢેટલાડ બંધરાઓ)

વીજી—અહો! આખોદહાડો તપાસ કરીને થાકી પણ
મારા પુત્રની કંઠપણ બાલ લાગીનહીં; અરે હવે
હું સું કરું. (એમ કહી વિલાપ કરેછે,

સીતાજીના મહીનાનો રાગ.

મારા દુઃખ તણા હરનાર, પુત્ર તું ક્યાં ગયો;
તારી માતા કરેરે રૂદન, ઇશ્વર સું ઠાપીયો.
પુત્ર મારો તું લેને સંભાલ, ઝાઝુ તું ને સું કહું;
તુજ પિતાને મંદવાડ, એ દુઃખ હું ઠમસહું.
દેશ છોડો ગયો પરદેશ, શુ દુઃખ પડયુ તુને;
પ્રજા થાને તું હવે સહાય, સુખ દેને મુને.

(એવી રીતે વિલાપ કરતી પોતાને ઘેર જાયછે)

બીજી— (મનમાં) અરે! હજીસુધી રૂપચંદના પિતાજી
કેમ ઉઠ્યા નહીં હોય, એમ કહી તેને જુમ પાડે
છે. પણ કોણ જવાબ દે? જ્યારે જવાબ ના મ-
લ્યો ત્યારે ઉપર જઈને જુવેછે તો શરીર બધું
હીણ છાંમ જેવું થઈ ગયુ છે ને બીલકુલ પણ જીવ
રહ્યો નથી. અરે પ્રભુ, ઝેર ખાધું હોય એમ
માલમ પડેછે, એકતો પુત્રનું દુઃખ અને તેમાં
આ બીજું દુઃખ આવી પડ્યું;

(એમ કહી વિલાપ કરેછે)

લલીતછંદ.

અરર પુત્રરે, શી વલે થઈ;
તુજ પિતા તણી, દેહરે ગઈ.
અરર કંથડા; આતે શું કર્યું;
તુજ જતાં હવે, કોઈ ના રહ્યું.
અરર હાથરા, શી વલે થશે;
દીન આ દુઃખના, શી રીતે જશે.
હવે હું પ્રાણુથી, જીરીને મરું;
પુત્ર પિયુ વિના, જીવી શું કરું.

(આવી રીતે વિજ્ઞાપ કરેછે તે સાંભલી પડેશમાં
ના બદરાઓ આવીને પુછેછે.)

—શાખી—

જમની—

સાંભલ મારી બેનપણી, બોલની તું એક બોલ
રહી રહી તું કેમછે, મર્મ એનો તું બોલ.

વીછ—

જમની મારી બેન તું, કહુછું તે આ શીખ;
પુત્ર મારો બોવાઇ ગયો, ધણીએ ખાધું વીખ.

(આવું સાંભલતા એકદમ બધા લોકો ભેગા
ધાયછે, ને રડારોલ થઇરહીછે. ને પાછલથી મરઠો
આવી હરખચંદના સખને લઈ જઇ તેને અગ્નિ-
દાહ કરીને પાછાં ઘેર આવેછે. ને સરવે લોકો વેરા-
ઈ જાયછે.)

(પડદો પડેછે.)

પ્રવેશ ૬૯

સ્થલ જંગલ તથા પછીથી રૂપચંદનો મેહેલ
(રૂપચંદ તથા નાગમામા)

રૂપચંદ—(મનમાં વિચાર કરતો કરતો પંથ કાપ્યો
જાયછે)એવામાં તે જંગલમાં એક વાદીગર મોટા
અજગર નાગને પકડી લઇજતો હતો; ત્યારે
તેણે કહ્યું કે તું એને છોડીદે તો હું તને બે
હજાર રૂપીઆ આપું.

(આવું સાંભલી મદારીએ તે નાગને છોડી દીધો. ને
રૂપીઆ લઈ ચાલતો થયો.)

નાગ—હે પુત્ર, તેં મારો અમુલ્ય પ્રાણ બચાવ્યો;
માટે માગ માંગ જે માંગે તે આપુ

રૂપચંદ—હું એટલુંજ માંગુછું કે જ્યારે હું તમને
સંભારૂ ત્યારે મને શહાયકરવી, અને મને અહીં
થી મારે દેશ જવાય એવો કંઈ ઉપાય બતાવો.

નાગ—જ પુત્ર, તું મને જ્યારે સંભારીશ તે વખત
હું હાજર થઈશ ને તું તારી આંખો મીચીદે કે

જ્યો કરીને તુ તારા ઘરમાં જઈ પેહાંચશે.

(હવે રૂપચંદ્રે આંખો મીચી દીધી કે તરતજ પોતાના મેહેલમાં દાખલ થયો ને એકદમ પોતાની માને ઉદાસ ચેહેરે બેઠેલી જોઈને પુછેછે કે) હે માતા, તમે ઉદાસ ચેહેરે કેમ બેઠાછો? ને મારા પિતાજી ક્યાંછે?

વીજી— હે મારા પુત્ર આજ ત્રણ મહીના થયા ક્યાં ગયો હતો? અને તારા વીયોગથી તારા પિતાજી આજ કેટલાક દીવસ થયા મરણ પામ્યાછે.

રૂપચંદ્ર— હે માતાજી આ શો ગજબ ! મનેતો કાંઈ પ્રપંચી હોઈ ગઈ કરીને લઈગયો હતો.

વીજી— બહાલા પુત્ર, તને ક્યાં લઈ ગયો હતાં ને કેવી રીતે?

રૂપચંદ્ર— હે માતાજી, જવખતે હું મારા સોમતીઆ જોડે રમતો હતો ત્યારે પ્રપંચી હોઈ આવોને મારો હાથ પકડી કહ્યું કે હું તારો મામો થાજી-છઉ એમ કહી મને લઈ ચાલતો થયો ને એક જાહના મેહેલમાં લઈજઈને મને ઘણું દુઃખ દીધું

પણ સારા ભાગ્યે હું એવા સપાટામાંથી ઇશ્વર-
 ઇચ્છાએ હું જેવો મેહેસમાં પેઠા તેવોજ મારી
 નજરે એક કાગળ પડ્યો; તે વાંચીને ખારણા
 ખંધ કરીને હું ઘોડો લઈ આકાશ મારગે હું અ-
 હમનગર તરફ ચાલતો થયો, ને ત્યાંથી પણ
 મહિના રાખને ત્યાં રહીને હું અ. પણ દેશ તર-
 ફ રવાને થયો; ને મને આવતી વખત રસ્તામાં
 નાગમામા મળ્યા; તેને વાહોગરના હાથમાંથી
 છોડાવ્યા, તેથી તેણે મને અહીં મુક્યો છે.
 બીજી—હે પુત્ર, હવે જે થનાર હતું તે થઈ ગયું પણ
 હું જીવતાં આવ્યો તો સાર થયું. (પડોષડોષ)

પ્રવેશ ૭ મો.

રથસ રાખની કચેરી.

(કચેરી ભરાઈને બેઠી છે, ને પાછતથી રાખા,
 પ્રધાન તથા છડીદાર ચોખદર વગેરે આવે છે)
 ચોખદાર—વીરસીંહ રાખને ઘણી ખમા.
 રાખ—પ્રધાનજી, સંદેરતો આપાદ છે, કંઈ ચોરી

આડીતો થતી નથી?

પ્રધાન— શેહેરતો આખાદ છે, પણ એક ખુશીની વાત
કહેવાની છે; કે આપણા શેહેરમાં હરખચંદ શેઠ-
નો છોકરો આજ ત્રણ મહીના થયા ખોવાઈ ગયો
હતો તેના ઉપર કોઈ નાગ પ્રસન્ન થયાથી તેને
પોતાને ઘેર અંતરીક્ષથી મુકી ગયા છે, એવી વાત
આપણા નથુખાં કહેતા હતા.

રાજા— અહો! આ વાત બહુ અચંખા જવી લાગે છે!!
પણ આ વાતની પછી તપાસ કરવી જોઈએ;
માટે નથુખાં જમાદારને બોલાવો.

પ્રધાન— ચોખદાર, આપણા નથુખાં જમાદારને
બોલાવી લાવ.

(ચોખદાર જાય છે, ને નથુખાંને તેડી લાવે છે.)

નથુખાં— સાહેબ શું હુકમ છે?

પ્રધાન— પેલા રૂપચંદશાની વાત રાજાજીને કહી
સંભલાવ!

નથુખાં— સાહેબ હું કંઈ મારા કામને સારૂ ને રસ્તે
જતો હતો; ત્યારે રૂપચંદ એની માને મોડે એ
સર્વે હકીકત કહેતો હતો તેથી હું જાણુ છું.

[૨૦]

રૂપચંદ નાટક

(કચેરી ખરખાસ્ત થાય છે.)

(પડદો ધરે છે.)

અંક બીજો.

પ્રવેશ ૮ મો.

સ્થલ રૂપચંદનો મેહેલ.

(વીજી અને રૂપચંદ બેઠા છે. અટલામાં કાઈ
બ્રાહ્મણ આવે છે.)

બ્રાહ્મણ—શેઠ, હરખચંદના છોકરા રૂપચંદનો મેહેલ
ક્યાં છે?

રૂપચંદ—હમ તમે ક્યાંયા આવ્યા છો, ને શુ કામ છે?

બ્ર. મણ—હું અહમદનગરાયા આવ્યા આવું છું; ને
ત્યાંના શેઠ ગોકલદાશની પુત્રીના લગ્ન કર-
વાના છે; તેથી આ કાગલ મોકલ્યો છે તે લો.

(રૂપચંદ—વાંચે છે)

શ્રી ૧૧.

“સ્વસ્તી શ્રી ગાન્ધીશેઠર મધે રૂપચંદ હરખ-
ચંદ વીગરે; અહમદનગરીયા લાંબ આપનું હમે-

શનું બધું ઈચ્છનાર શેઠ ગોકલદાસ દત્તેચંદના બુ-
દ્ધાર વાંચવા. વિશેષ વિનંતી સાથે લખવાનું કે
અમારી પુત્રી ઉમીઆના લગ્ન તમારી સાથે કર-
વાનો વિચારછે, માટે તમે આજથી દસમે દિવસે
જન લઈ અમારી તરફ પધારવું. અમાગ ધરમાંથી
આપની માતાથી વીજીઆદારને ધણા ધણા પ્રણામ
હથાછે. તે ધણા હેતનો સાથે માની લેજો. અને
આપણી જન લઈ ઠેરવેલી મુદતના દરમ્યાનમાં
વેળાશર પધારજો, થોડું લખ્યું ધણું કરી વાંચજો.”
સંવત માસ દીન વાર

આપની સેવામાં હુમિશનો હાજર રહેનાર
શેઠ ગોકલદાસ દત્તેચંદ.

રૂપચંદ— (પત્ર વાંચી રહ્યા બાદ) પોતાની માને કહે-
છે કે અહમદનગરીથી ગોકલદાસ દત્તેચંદનો
કાગલ આ પ્રાંમણુ લાવ્યોછે, તેમાં લખેછે કે
અમારી પુત્રીના લગ્ન તમારી સાથે કરવાનો
વિચારછે, માટે જન લઈ દસમે દીવસે આવજો
માટે તમારો શું વિચારછે?

[૨૨]

રૂપચંદ નાટક.

વીજી— પુત્ર એ વાતમાં આપણે કંઈ અડચણ નથી.
માટે એ આંમણને પત્ર લખી આપો.
(રૂપચંદ પત્ર લખે છે)

શ્રી ૧૧૦

“સ્વસ્ત શ્રી અહમદનગર મધ્યે શેઠ ગોકલદાસ
કૃતચંદ વીગેરે; ગાજર શેઠેરથી લાં આપનો સદા
હેતકારી રૂપચંદ હરખચંદના ઘણાઘણા કરી જુ-
હાર વાંચજે. વિશેષ વિનંતી સાથે લખવાનું કે
આપ સાહેબે તમારી પુત્રીના લગ્ન વિશે લખ્યું તે
હમારે કબુલ છે, ને અમો નીમેલે દોવસે જન લઈને
આવીશું; થોડું લખ્યું ઘણું કરી વાંચજે.”

સંવત=માસ=દીન=વાર.

લાં સદા હેતકારી શેઠ રૂપચંદ હરખચંદ.
(આવી રીતે કાગલ લખી આપીને આંમણને
વધાય કીધો.) (પડેદા પડેછે.)

પ્રવેશ ૯ મો.

સ્થલ વીરશીહની કચેરી.

(રાજા ચોખદાર તથા પાંછલથી રૂપચંદ.)

ચોખદાર—મહારાજાધીરાજને ઘણી ખમાં.

રાજા—પ્રધાન અહમદખાં સીપાઈ પાસે જમાદાર ન
થુખાને બોલાવી મંગાવો.

વજીર—સીપાઈ જમાદારને બોલાવી લાવ.

(સીપાઈ જઈને બોલાવી લાવેછે, આવેછે.)

જમાદાર—મહારાજા, આપ શું હુકમ કરમાવોછો.
જે હુકમ કરમાવો તે કરવા તથ્યારજી.

રાજા—જમાદાર, પેલા રૂપચંદ શેઠને અહીં આગલ
બોલાવી લાવ.

જમાદાર—બોલજી સાહેબ. (જઈને બોલાવી લાવેછે.)
(આવેછે.)

રાજા—જમાદાર મને શું કામ બોલાવ્યો છે.

જમાદાર—રૂપચંદ. તું આજ તણ મહીના થયાં

સાડે છ મહીના પહેલાં.

રૂપચંદ—જમાદાર, મને એક માંડવી શેઠરનો ભાતી

મોકલ્યો છે. તેની ઠગ લઈ ગયો હતો. પણ

મારે પુરે તરીએ હું તેના હાથમાંથી બચીને
 બચાવ્યો છું ને હું ચારા દુખનો વાત કહું તો
 સર્વે કચેરીની આંખમાંથી ગાંસુ આવે.
 રાજ-તારી બધી હકીકત સર્વ કચેરીનો વચે કહી
 સાંભળાવ.

રૂપચંદ-પોતાના ઉપર જજ દુખ પડ્યું હતું તે સ
 વે કહી સાંભળાવ્યું.
 (આવું સાંભળી રાજ પ્રસન્ન થયેને હતામ આવી
 વધાય કીધો.)

[કચેરી ખરબાર થાયછે.] (પડે પડે.)

પ્રવેશ ૧૦ મો.

રક્ષક અહ દતગી; જોકલદાસનો મહેલ.

(જોકલદાસ, તેજદાર, પાછલથી આંમણ તથા
 ઉમોઆ.)

જોકલદાસ તથા (પોતાનો સ્ત્રી તેજદારને)
 આપણા આંમણને કાગળ લઈને મોકલ્યો છે,

તે હબ્બુસુધો કેમ આવ્યો નહીં! રસ્તા-
માં શું દેરાન થયોહશે? અહા! પેલો આંમણ આવ્યો.
[આંમણ આવેછે.]

શ્રી ૧૧૦

આંમણ— લો શેઠ, ત્યાંથી મને કાગત આવ્યોછે, ને
કહ્યુંછે કે નીમેલે વખતે જ્ઞાન લઈને આવીશું.

[કાગલ લઈને વાંચેછે.]

સ્વસ્તી શ્રી અહમદનગર મધે શેઠ ગોકલદાસ કુત્તે-
ચંદ વિગરે; ગાજરશેઠેરથી લાંબો આવેનો સદા
દેતકારી રૂપચંદ હરખચંદના ઘણા ઘણા કરી
જીહાર વાંચજેજી. વિશેષ વિનંતી સાથે લખવા
નું કે આપ સાહેબે તમારી પુત્રીના લગન વિશે
લખ્યું તે હમારે કબુલછે, ને અમો નીમેલે દાવશે
જ્ઞાન લઈને આવાશું; ધાંડુ લખ્યું ઘણું કરી
વાંચજે.”

સંવત,= માસ,= દીન,= વાર.

સા સદા દેતકારી રૂપચંદ હરખચંદ.

તેજકાર— આહા! શું મહેના દસ્કત મરોડ કેવા
આવી રહ્યાંછે.

(ઉમીઆ પ્રવેશ કરેછે)

તેજકાર— લે બેન જો તારા સાસરા તરફથી કંકાત્રી
આવીછે.

ઉમીઆ—(મનમાં) શું મજના દસ્કત! શું ખુખી!!
જમ બાગમાં મોગરાના ફુલ હારદોર આવી ર-
હેછે, તેમ કેવા એ દસ્કત આવી રહ્યાછે.

તેજકાર— કેમ બેન તારી શું મરજીછે?

ઉમીઆ— માતાજી, જમ તમારી મરજી.

(પછી સરવે જાયછે ને લગ્નની તઈઆરી કરેછે.)

(પડદો પડેછે.)

—૩૯—

પ્રવેશ ૧૧ મો

સ્થલ માંડવીશૈહર, પ્રપંચીની હવેલી
(પ્રપંચી, ઉદયંદ, ને શામકાર.)

પ્રપંચી—(મનમાં)અહો ભગવાન! હું હીંમત રાખી
પ્રપંચકરવા ગયે: પણ કાંઈ નહીં. હવે બેશી

રહે કાંઈ સીધી નથી; પણ ખીન્ને પ્રપંચ લગાજી;
અરે એ પેલો પુત્ર આવ્યો તેને કહું.

(હિદેચંદ આવેછે.)

પ્રપંચી—કેમ બેટા આવ્યો?

હિદેચંદ—હા પિતાજી, જ હુકમ હોય તે કરમાવો.

પ્રપંચી—બેટા, મારે એક ગાજર શેહેરમાં હરખચ
કનો પુત્ર રૂપચંદ રહેછે તેને પ્રપંચ લગાવી અ-
હી પદવી આણવોછે.

હિદેચંદ—પિતાજી, શું કારણથી પ્રપંચ લગાવવોછે,
ને મેં એનું સાંભલ્યુંછે કે કે ચાર પાંચ દીવસમાં
અમદનગરીમાં પરણવા જનારછે, પણ મને
તેનું કારણ કહો? કે તમારે શા કારણથી વેરછે?

પ્રપંચી—બેટા, એની પાસે એક ઘોડોછે, તે મારે
લેવોછે; એ મને છેતરીને લઈગયોછે:—

(પાત્રી તેની સર્વે વિગત કહી સંભલાવી.)

હિદેચંદ—પિતાજી, એ જ્યારે પરણવા જશે, ત્યારે
હું જઈને મંગલ ફેરા ફરતી વખતે આકાશ મા-
રો ઉડાવી લાવી, અહીં આવીશ.

(એ ઓકરો એના બાપ જોવો પ્રપંચો હતો તેની

[૨૮]

રૂપચંદ નાટક.

વીગત આગલ જણાવીશું.)

[ઐટલામાં તેની મા શામકાર પ્રવેશ કરેછે.]

શામકાર—મારા પુત્ર શું કરે છે.

ઉદયચંદ—માતાજી, હું મારા પાપનો સાથે કંઈક વા-
ત કરવાની છે, તે કરું છું.

શામકાર—પુત્ર, તું રખડાં કરેછે ને કંઈ ભણ્યો ગ-
ણ્યો નહીં ને તારી શી વળે થસે માટે તું કાઢ
સમજ.

ઉદયચંદ—ઓ, માતાજી મને એક એવી વીધા આવ
ડેછે, કે જ્યાં કરીને ગમે તે માણસને લઈને આ
કાશ મારગે ઉડી શકું.

શામકાર—હે, પુત્ર તું કેહેછે તે બધુએ ખરું પણ ત-
ને વાંચતાં લખતાં આવડતું નથી. આપણા વા-
ણીઆનો ધર્મ માટે શીખવું જોઈએ માટે કા-
લથી તને નીશાળે મુકી આવીશ. કેમ, તારો
શું વીચારછે.

ઉદયચંદ—ના, માતાજી હું કંઈ નીશાળે જનાર નથી
મને ભણવું ગમતું નથી, મારી પાસે ઉઘમ છે

પચભેલ ખીચડી.

[૨૬]

તથી કરીને ઢાઈ ધરણું પેહરીને આદમી જતોહો
ય તેને લઈ આવું તો બેર બેઠા પછસે આવે નાટ
હુંતો મણવાનો નથી. (સરવે બચછે.)

પડદો પડેછે.

અંક ૩જો.

—મ્હ—

પ્રવેસ ૧૨જો.

સ્થાન રૂપચંની હવેલી

(રૂપચંદ, દાશી, વીજી, આંમણ તથા જન.)
રૂપચંદ— માતાજી, સગનનો શુભ દહાડો પાશે અ
વ્યોછે, ને આપણેતો બેશીરહ્યા છલ્યા; નાટ
સગનની સામગ્રી તથ્યાર કરવાં બેઈએ.
વીજી— પુત્રાહુ મધુએ સમજી છજી, પરમદહાડે

આપણે જન લઈને જવું છે; પણ ને તે સને
તઈચાર કરી રાખ્યું છે, ને આપણે બ્રાંમણને બો-
લાવા સરવે ઠેકાણે જનમાં આવવાનું કહી આવે.

(દાશીને બોલાવે છે, — દાશી આવે છે.)

દાશી— બાઈસાહેબ, શું હુકમ કરમાવેછો.

વીજી— જ આપણા ગોળને બોલાવીવાવ.

(દાશી જાય છે ને ગોળને બોલાવી લાવે છે.)

બ્રાંમણ— હમ વીજી મને શું કરવાને બોલવ્યો હતો?

વીજી— ગોર તમે આપણી ન્યાતમાં કહી આવો કે
રૂપચંદના લગ્ન અહમદનગર થવાના છે, માટે
જનમાં આવે; ને તમે પણ તઈચાર થઈને આ-
વજો આપણે આજે જવું છે.

(જાય છે.)

સરવે લોછા આવે છે, ને જન તઈચાર
થઈને જાય છે.

(પડદો પડે છે.)

પ્રવેશ ૧૩ માં.

સ્થલ અહમદનગરનું પાદર.

ગોકલદાસની હવેલી.

(ગોકલદાસ, તેજકાર, હમીઆ, પાછલધી જન.)

ગોકલદાસ—અરે પ્રાણપ્રિયા, લગ્નનેતો હવે બે દીવશ
રહ્યાછે, ને જનતો હજી સુધી આવી નહીં.

તેજકાર— આજ સાંજ સુધીમાં પણ આવવા જોઈએ.

[હમીઆ પ્રવેશ કરેછે.]

હમીઆ— માતાજી, મારા લગ્નતો પરમ દીવશે
થવાનાછે, ને જનતો હજી આવી નયા?

તેજકાર— હા પુત્રી, લગ્નને દૂકા બે દહાડા રહ્યા,
ને જનતો આવી નહીં; મને લાગેછે કે બે દહા
ડામાં જન આવશે ખરા.

[૩૨]

રૂપચંદ નાટક

ઉમીઆ— હા માતાજી ખરીવાત, હવે હું રજા લઉં છું. [એમ કહી જાયછે]

[આમણુ પ્રવેશ કરેછે.]

આમણુ— ગોકલદાસ, જન પાદરે આવી પડીછે, માટે તેડવા જવાની તઈઆરો કરજો.

ગોકલદાસ— ઠીકછે વાડ, [આમણુને રજા આપેછે] ને પોતાની બધરીને કહેછે, ચલી જનતો આવીછે; ચાલો આપણે તેડવા જઈએ, હું મરદને તેડી લાવું, ને તું બધરાને તેડીલાવ.

[તેજકાર બધરાને તેડીલાવેછે, ને ગોકલદાસ મરદોને તેડીલાવો સહ લેગા થઈ તેડવા જાયછે.]

રૂપચંદ— માતાજી, પેલા લોકો તેડવા આવેછે.

બોજી— વાડ પુત્ર આવેછે ત્યારે સઘળાને તઈઆર કરો.

[બધા તઈઆર થાયછે.]

ગોકલદાસ— કેમ રૂપચંદશેઠ આવ્યા?

રૂપચંદ— આવો સસરાજી બેશો.

[બધાને બેશાડે છે, ને પાન સોપારી આપે છે ને રૂપચંદના સાસરા તરફ જાયછે]

તેજકાર—કેમ છે વીજીવેવણ તમઆર થયાછો.

[હવે રાત્રીને સમયે બધા પાછા એકઠા થાયછે,
ને ઘોડે ચડાવેછે; ને બધરાઓ ગીત ગાયછે.]
પછી વર કન્યાને માહેરામાં પધરાવેછે ને પછી
મંગળફેરા ફેરેછે; [એવામાં પ્રપંચી ઠગનો પુ-
ત્ર ઉદ્દેચંદ પ્રવેશ કરેછે.]

ઉદ્દેચંદ—[મનમાં] આહા શું મળેનો રંગ આવી
રહ્યોછે! આવા રંગમાં ભંગ કરવાને હું આ-
વ્યોછું માટે ચાલ હવે ઝટપટ લઇજવું.

[ત્રીમ કહી આકાશ મારગે રૂપચંદને અધર
લઇ જાયછે]

લાડકાર—અલી પદમનો, રૂપચંદને આકાશ માર-
ગે કાણ લઈ ગયું?

પદમની—કાનજાણે કાંઈ ભુત જવું લાગે; એનો
બાપ મરીગયો તેતો ભુત થઇને નહીં લઈ ગયો
હોય?

ઉમોઆ—[રડેછે] અરે આ શો ગળખા મારા પ્રાણ

પતિને ડાણુ લઈ ગયું; [એમ કહી નિલાપ કરેછે]

સતીત છંદ

— — —

અરર ઓ હરી, આને શું થયું;
મુજ પતિને તો, ડાણુ લઈ ગયું.

ઉમ્મર નહાનીછે, માહેરો ઘણી;
વરસ શોલની, કંથડા તણી.

શી વહે થશે, ઓ કંથ તાહેરી;
તુજવીના પિયુ, શી ગતી મારી.

અરર નાથરે, શું હવે કંઈ;
તુજવીના હતા, જુરાને મરં.

(અધી ફ્રો તેને છાની રાખેછે, ને હાહાકાર
વરતાઈ રહ્યોછે.)

(પડે પડેછે.)

— — —

પ્રવેશ ૧૪ મો.

સ્થલ માંડવીશેઠેર, પછીથી અહમદનગરી.

(પ્રપંચી ઠગ, પછીથી ઉદ્દેચંદ તથા રૂપચંદ)

પ્રપંચી ઠગ—(મનમાં)અરે મેં મારા પુત્રને રૂપચંદ ને લેવાસાડ્યાગનો મોકલ્યોછે, પણ હજીસુધી આવતો જણાતો નથી; અરે ભગવાન! હું મારા પ્રપંચમાં શું કાવવાનો નથી? ખેર જ થાય તે ખરૂં.

(અટલામાં ઉદ્દેચંદ પ્રવેશ કરેછે.)

ઉદ્દેચંદ—પિતાજી, એને હું મંગલકેરા કરતીવખ તે ઉપાડીને લઈ આવ્યોછું.

—બેત.—

પ્રપંચી ઠગ—

અરે બચ્ચા રૂપચંદ, કાણુછે તારૂં આહીં;
એક ઘડીમાં પોંચાડુ, તુને મસાંણની માહીં.

[૩૬]

રૂપચંદ નાટક

રૂપચંદ—

અરે મોતીચંદ, તું શું કરો રહ્યોછે શોર;
ઈશ્વર મારો આહીંછે, તે ઉતારશે તારો તોર.

પ્રપંચી ઠગ—

અરે પુત્ર ઉદ્દેચંદ, તું લઈ જાને આ વાર;
હમણાં એને કદકર, પછી મારીશું ઠાર.

ઉદ્દેચંદ—

અરે પિતા હું તમારો, હુકમ ચડાઉ શીર;
કદ કરીને હમણાં આવું, એવોછું હું વીર.

(એમ કહી રૂપચંદને લઈજઈ કદ કરો આવેછે)

રૂપચંદ— (મનમાં)ઓ પરમેશ્વર, આ વખત માફ
કાણુ બેલીછે? હું અહીંને અહીં મરી જવાનો;
માહારી જહાલો માતા તથા મારી સ્ત્રીની શી
વલે થસે, તે મારા વગર કદાપી જીવનાર નથા.

(એમ કહી રડેછે.)

દોહરો.

રૂપચંદ—

અરે ઈશ્વર સહાય થજ, નથી એક ઉપાય,

સાંભરીયો નાગ દેવતા, કર મોરી રક્ષાય.

—ઓખાહરણ—

નાગ દેવતા—

અરે પુત્ર શું પડ્યું દુઃખ;
સંભાર્યો કેમ ઉતર મુખ.

રૂપચંદ—

તમે જાણોછો સરવે વિસ્તર;
સધલા દુઃખ તણા હરનાર

નાગ દેવતા—

અરે પુત્ર તું દરના લગાર;
દંશીશ જઈને હું આને ઠાર.

રૂપચંદ—

તમે વેહેલારે આવજો સહી;
મુને મુકજો જહાં હનો તહીં.

—ૐ—

(પછી બંનેજણને ડંશાને મારીનાંખેછે; ને રૂપચંદને તેને સાસરે મુકેછે.)

વીજી—ઓ મારા આર્ય પુત્ર, તને ઠાણુ લઈગયું હતું!

રૂપચંદ— માતાજી, જે ઠગ મને ત્રણ મહિના અગા-
ઉ લઈગયો હતો, તેનો છોકરો આ વખતે મને
લઈગયો હતો. ને નાગ દેવતાની સાલ્થથી હું
તેમના પ્રાણ લેવડાવી સહી સલામત રીત આ
વ્યોછું; ને સઘળા દુઃખમાંથી નિવારણ થયોછું.
ઉમીઆ— ડમ પ્રાણપતિ, તમને કાણ લઈગયું હતું?
રૂપચંદ— પ્રાણપ્રિયા એ સઘળી હકીકત સર્વેને હું ક
હી સંલજાવુંછું.

(સઘળી જન બેઠીછે, ને રૂપચંદે સઘળી
હકીકત કહી સંલજાવા.)

ગોકલદાસ— અરે રૂપચંદ તમે આઠવા તો બહુસાર
થયું.

રૂપચંદ— વાર સસરાજી, હવે હમને વદાય કરેતો
બહુ સાર.

ગોકલદાસ— જો તમારી મરજીછે, તો ચાલો વદાય
કરવા આવીએ.

(સઘળી જન જાયછે, ને થોડેક દુરથી ગોકલદાસ
ને બીજા વગેરે; વદાય કરી પાછા વગેરે.)

હવે રૂપચંદ્રે રસ્તામાં મુકામ નાખેલો ને રાત-
ને વખતે એક કઢિતગ થયું, તે નાંચે પ્રમાણે)

ભગવંતરાય—હીને (મનમાં) મારી સ્ત્રી ઘણો કજી
આખેર છે, ને હું મારા પેટ જોગુપણ પુર કરી
શકતો નથી; તેથી આ કામ ઠીક છે, (પ્રસિદ્ધ)-
આપણે રૂપચંદ્રની સ્ત્રી ઉમીઆનું ઘરેણું લઈને
નાશી જઈએ.

કુશરખા— ઠીક તારે ચાલો.

ભગવંતરાય— અરે પ્રાણપ્રિયા, જે આપણે એમ ક
રતા રૂપચંદ્રની સ્ત્રીનું ઘરેણું ઉતારી લીધું ને
માલમ પડશે તો આપણે બંને જણ માલમા-
જઈશું.

કુશરખા— કંઈએ નથી માલમ પડતું; આપણે જતા
રહીશું.

ભગવંતરાય— ચાલ તારે ઠીક તાંકીદ કર.

કુશરખા— જો આ છરો એના વતી ઉમાપાના ઘરે-

[૪૦]

૨૫૨૬ નાટક.

શ્યામકાપીલેજો.

(ખંતે જાયછે)

ભગવંતરાય— અરે આ ઉમીઆ કેવી શોભીરહોછે.

કેશરબા— વાહા! શું એની કાંતી એનો શોભાનો
કંઈજ પાર નથી.

(ખંતેજણુ ધરેણા લઈ નાશીજાયછે)

(પડદો પડેછે.)

પ્રવેશ ૧૫ મો

સ્થલ શામકારનો ઓરડો.

(શામકાર એખલી બેઠીછે.)

શામકાર— અરે ભલા ભગવાન, અરે ઈશ્વર! ઓ
પ્રભુ; મારા પર તેં દુઃખના દુઃગરો વરસાવ્યા.
ઓ ભલા પતિ, ઓ પુત્ર, તારા અકાલ મૃત્યુ
વિશે હું જાણતી નહોતાં; અરે આતો મરણ
પામ્યા એમ લાગેછો! અરે ખતી કહેવતછે કે
જીવતા નર ભદ્રા પામશે; પણ એ કહેવત હવે

શા કામની. અરે! મારો આખર આવી રહ્યો છે
શું હું આ દેખુ છું તે સ્વપ્નતો નહીં હોય? પણ
ખરેખર સ્વપ્ન નથી; અને આતો ખરી રીતે
મરણ પામ્યા છે; અરે ભલા ભગવાન, જગતના
પેલા કરનાર, તારી ખુબીને તો કાઠ પોંચનાર
નથી; અરે મારે એકલા જીવીને શું કરવું છે.
પણ શું કરવું તે મને સુઝતું નથી; અરે એક
ઉપાય મને સુઝ્યો છે. ચાલ પેલા અંદરના ઓ
રડામાં તલવાર છે તે કાઢી આ બેની સાથે મારો
ત્રીજીની પણ લોથ પાડું.

(એમ કહી ઓરડામાં ગઈ ને તલવાર લાવીને
છાતીમાં ભોંકી કે તરતજ ભોંયપર પડી
ને તરતજ મરણ પામી)

પ્રગટ કર્તા— માટે જુઓ સજ્જનો પ્રપંચ કીધામાં
કેટલાક ગેર કાયદા થાય છે, ને હીંમત રાખ્યાથી કે-
ટલા સુધારા થાય છે? તે આ ઉપરથી માલમ પડશે.
જે હીંમત રાખે ને સત્ય ચાલે, તો તેને પેહેલવેહેલું

જરા દુઃખતો પડે પરંતુ પાછલથી તેનો જય થાય
 ને સુખ પામે; મારો કહેવાનો હેતુ એટલોજ છે કે
 પ્રપંચ ન કરતા સત્યે વરતવું કેમકે આ પ્રપંચી ઠગ
 (મોતીસા)પરથી માલમ પડશે કે એને પ્રપંચ કર્યો
 અને પેહેલ વેહેલોતો જરા સુખીયો થયો; પણ
 આખરે તેઓના કુટુંબનો નાસ થયો અને ત્રણ
 જણનો જીવ ગયો; માટે હે સર્જનો હીંમત રા-
 ખવીજ. એટલુજ નહીં પણ સત્યે વરતવું.

(પડદો પડેછે.)

પ્રવેસ ૧૬ મો

સ્થલ વીરસીંહનો મેહેલ, પછીથી કચેરી.

(વીરસીંહ, તારામતી, પાછળથી કચેરીમાં પ્રધાન,
 રાજ, ચોખદાર વગેરે)

વીરસીંહ— અરે પ્રાણપ્રિયા તારામતી.

તારામતી— શું કહોછો પ્રાણનાથ.

વીરસીંહ— શું તું રૂપચંદ્રની સ્ત્રીની વાત નથી-

જાણતી?

તારામતી— શું પ્રાણનાથ એ ખરાખ ચાલતીછે?

વીરશીહ— ના ખરાખ ચાલ વિશે નથી, એ બ-
ચારીનું ઘરેણું ઢાઢ કાઢી લઈ નાશી ગયુછે; એવું
આપણે જમાદાર કહેતો હતો.

તારામતી— શું, એ બચારીના ઘરેણું ઢાઈ લઈગયું.

વીરશીહ— ઢાઈ લઈગયુતો ખર; ચાલ, હું કચેરીમાં
જાઉ ને એની ખોલ કર; જાહેરતો પાછુ અપા-
વીશ.

તારામતી— વાર પ્રાણનાથ, બહેલા પધારજો.

(કચેરી સઘળી બેઠોછે, ને વીરશીહ મહારાજ
પધારેછે)

બોખદાર— વીરશીહ મહારાજને ઘણી ખમાં ખમાં

(રાજ આસન ઉપર બીરાજેછે.)

રાજ— પ્રધાનજી, પેલા બચારા રૂપચંદની સ્ત્રીનું
ઘરેણું ઢાણ લઈગયું, કાઈ માલમછે?

પ્રધાન— હા મહારાજ હું તમને કહેવાનો હતો.

રાજ— એ વિષે જ વાત જાણતો હોયતો તે મને
કહી સંભલાવ.

પ્રધાન— મારો કાકા અખડુલા સવારે જંગલ-પાંણી
જમને આવતો હતો, ત્યારે ભગવંતરાય જે
રૂપચંદની પટોશમાં રહે છે, તે ખેતરમાં ધરણી
દાટી પોતાના ધર તરફ જતો હતો; એમ ક-
હેતો હતો.

રાજા— પ્રધાનજી, તમારા કાકા અખડુલાને બોલાવી
મંગાવો.

પ્રધાન— શા રૂ મહારાજ હું બોલાવવાને હુકમ કરછું.

પ્રધાન— ચોખદાર તું જા, ને મારા કાકાને બોલાવી
લાવ.

(ચોખદાર જાય છે ને પ્રધાનના કાકા અખડુ
લાને બોલાવી લાવે છે.)

અખડુલાખાં— કેમ રાજાજી શું હુકમ છે.

રાજા— અખડુલાખાં, આજ સવારે તમે પેલા ભગ-
વંતરાયને ધરણી દાટતાં જોયો હતો?

અખડુલાખા— હા મહારાજ જોયો હતો.

રાજા— આજતો કચેરીનો બખત થઇગયો છે માટે
ભગવંતરાયને તેડી કાઢે ૧૦ કલાક કચેરીમાં
હાજર થાશે.

પચ્ચભેલ ખીચડી.

[૪૫]

અમદુલખાં— વાર મહારાજ, (રજ લઈ જાયછે)

[સઘલી કચેરી બરખાસ્ત થાયછે]

(પડદો ખેંચે.)

પ્રવેશ ૧૭ મો.

સ્થલ જંગલ, પાછલથી ગાજરશેઠેર.

[રૂપચંદનો રાતવાસો]

ઉમીઆ— પ્રાણુપતી, આમ આવોની; જીવોની
મારા સઘળા ધરેણા કાઈ હરામખોર લઈને
નાશીગયું.

રૂપચંદ— શું તારા અમુલ્ય ધરેણા કાઈ ઉતારી ગયું?

ઉમીઆ— અરે ખ્યારા ખરીવાત સઘલી મારી કાઢ
ખાલી થઈગઈ.

રૂપચંદ— અરે, નક્કી જનમાનું આદમી હશે

(બોધાટ થવાથી બધા બધરા રૂપચંદના તં-

જુમાં પ્રવેશ કરેછે.)

[૪૬]

રૂપચંદ નાટક.

સામલ—અલી ઉમીઆ તારા ધરેણા કાણ કાડી લઈ ગયું.

ઉમીઆ—કાઈ કાડી ગયુંતો ખરું, પણ મનેતો ખ-
ખર નથી, હશે ઇશ્વરે ધારયું હોય તે ખન્યાજ
કરેછે; પણ હવે જલદીથી શેહરમાં જઈ રાજને
ત્યા જાહેર કરીએ.

[સરવે જાન જાયછે]

વીજી—અલી ઇશ્વરો, તમે ત્યા સામલ અગાઉથી
શેહરમાં જઈને રશોઈ પાણીની તેવડ કરો; અ-
મો પાછલથી આવીએ છઈએ.

ઇશ્વરી—જમ તમારી આજ્ઞા, અમે જઈએ છઈએ.
(એમ કહી ખંનેજણ જાયછે.)

વીજી—શેહરતો લગભગ આવ્યુંછે, રશોઈપણ તઈયાર
રહ હશે; માટે સરવેજણ જઈને ભોજન કરાવે.

(એમ કહી પોતાના ઘરમાં જીવેછે તો રશોઈ
તઈયાર થઈ રહીછે, ને સરવે ભોજન કરા પોત
પોતાને ગેર જાયછે.)

(પડદો પડેછે.)

પ્રવેસ ૧૮ મો.

સ્થલ વીરશીહની કચેરી.

(કચેરી બેઠીછે, ને રાજ તથા પ્રધાન આવેછે)

વીરશીહ—પ્રધાનજી, હવે તમારા કાકા તથા ભગ-
વંતરાયને બોલાવો.

પ્રધાન—ચોખ્ધાર જાવ શીપાઇને કહો કે બંનેજણ
ને બોલાવો લાવે.

(બંનેજણ આવેછે)

વીરશીહ—અખટલા તમે એને ધરેણુ દાટતા નજ-
રે જોયોછે?

અખટલા—હાજી, મેં નજરે જોયોછે.

વીરશીહ—કેમ ભગવંતરાય આ વાત ખરીછે કે
નહીં? ને શી રીતે બતાવ બન્યો તે કહી સં-
ભલાવો.

ભગવંતરાય—માહારાજ મારો અપરાધ થયોતે તે
ક્ષમા કરો? હું ગંગેબ અવ થામાંછું તેથી કરીને
મેં એ કામ કીધુંછે, માટે મારો ગુનો માફ કરો.

[૪૮]

રૂપચંદ નાટક

ત્રીરશીહ—જાઓ તમે બધું ઘરેણુ રૂપચંદને આપીદો
ને હું તમને માફી આપુછું; કારણ કે તમે બધી
વાત કયુલ કરી તેથી કરીને.

(હવે ભગવંતરાય જાયછે ને રૂપચંદને ઘરેણુ
આપી આવેછે.)

[સરવે કચેરી બરખાસ્ત થાયછે.]

(પડદો પડેછે.)

પ્રવેસ ૧૯ મો.

સ્થલ રૂપચંદની હવેલી

(રૂપચંદ, ઉમીઆ, વજી, બેઠાછે.)

રૂપચંદ—મારી પ્રાણપ્રિયા અને મારો માતાજી, આ
પણુ સરવે ગએલુ ઘરેણુ પાછુ મલ્યુછે, ને તે વા
તનીતમારે કંઈ ફીકર રાખતો નહીં; જુવો કે
આપણુ નશીબ મેં દુલ્લે, તો મને કે હું દુઃખ
પડ્યુ તોપણ મેં સચુરી રાખીતો નિવારણ થયું.
વીજી—હા પુત્ર, હવે આપણા દુઃખ ગયા.

[હવે રૂપચંદ, ઉમીઆ, રૂપચંદની મા (વીજી)
સરવે જાયછે. તથાસ્તુ] (પડદો પડેછે.)

સરવે પાત્રો મળી ઇશ્વરની
સ્તુતી કરેછે.

-૫૬-

સમરો પ્રભુનું નામ, સજ્જનો સમરો પ્રભુનું નામ.
ખેલ થયો આ તમામ, સજ્જનો સમરો પ્રભુનું નામ;
વણોક પુત્ર નીતીએ રહ્યોતો, પામ્યો શુષ્પનું ધામ.

સજ્જનો—

ખાલપણામાં આ ગ્રંથ આરંભ્યો, કરવા જુગમાં નામ.

સજ્જનો—

જ્ઞાની તમને વંદન કરેછે, નામ થાએ ગામે ગામ.

સજ્જનો—

શાહે વીનાનોતો જય થયોછે, કરીએ સૌને પ્રણામ.

સજ્જનો—

સલામ.

સલામ સલામ સલામ, સાહેબોને સલામ;
રૂપચંદ તો શુખી થયો, રાખી ખન શું હામ.

સલામ—

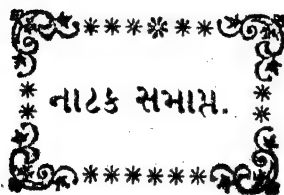
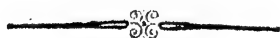
લઈ નથી જાતું કંઈ, કરજો રૂપ કામ;
નથી હમે કવા જરે, લો પ્રભુનુ નામ.

સલામ—

મેહેરબાની કરજો હરખે, જીવનુક હોય કાઈ હામ.
શુધારવાની તસ્દી લેજો, કરજો એટલુ કામ.

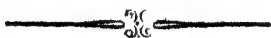
સલામ—

રબ લઈએ હવે હમો, સાહેબોને સલામ;
સલામ સલામ સલામ—

પદ્મકલા અને પ્રમોદની વાર્તા.

અવંતીપુરીને વિશે ગુલાબશીંહુ નામનો રાજા રાજ કરતા હતા; તેવા નગરીમાં પાનાખર રત્ન કુલી રાફીછે, સુંદર શરેવર તથા બાગ બગીચા શેહેરને વિશે દોષી રહ્યાછે, રાજા ન્યાયથી રાજ ચલાવેછે, પ્રજા સુખ ચેતથી વેપાર ધંધો કરેછે, વલી આ રાજાની મેહેલની સામે એક સુંદર રત્નકુંડ નામનું શરેવર આવી રહ્યુંછે, શેહેર બાહાર ચારે બાજુ ફરતો કાટ દોષી રહેલોછે, રાજાના બાગ બગીચાના અંદર દરેકજાતના ફૂલ કુલ જવાકિ-ગુલાબ, અંબો, અબેલો, મોગરો વગેરે સારી વાસના ફેલાવેછે; આ રાજાને બે મેહેલછે, તેમાં એક મેહેલમાં પાતે પોતાના કુટુંબ પરવાર

પદમકલા અને પ્રમોદની વારતા. [૫૩]

સાથે રહેછે, અને ખાંખે મેહેલ વરસમાં બેજ વખત હાડવામાં આવેછે, કારણ કે આ મેહેલ શહેર બાહાર હતો, અને વસી જંગલમાં હતો; તેથી કરીને વરસમાં માત્ર બેજ વખત રાજા પોતાની સેના સહિત રાજ દરબારીયોને મીજબાની આપતા; તેથી કરીને ત્યાં આગલ આ બેજ વખત મોટા શેડાઆઆ વગેરે માંજલસમાં પાડરતાહત.

હવે આ રાજાની ઘણીજ શીયલવંતી કમલા નામની સ્ત્રી હતી, તે ઘણીજ દીઠે ખુબશુરત તથા કાન્તીવાન હતી; હવે કેટલાક વરસ પછી આ શીયલવંતી કમલાને ધર્મનાશ રહ્યો; ને થોડેક મહીને તેને સુંદર રૂપવાન અને ખુબશુરત પુત્રી અવતરી. આ વખતે બ્રામણને તેડાવ્યો અને ગુંલાખશીંહે ઘણી નમ્રતા પુરવક કહ્યું—

ગુંલાખશીંહ—અરે મહારાજ, જુઓ આ પુત્રી કયા નક્ષત્રમાં જનમીછે તે ખતાવો? અને એનું નામ શું પાડવું તે કહો:

બ્રામણ— રાજા ધીરાજ કહુછું.

(એમ કહી પોતાનું તીપણું કાઢી રાશી બેઠ

[૫૪] પદમકલા અને પ્રમોદની વારતા.

અને પાટલા ઉપર ગુલાલ નાંખી જનમાક્ષર
તથયાર કરેછે)

પ્રાંમણ—આપનો પુત્રી સારા નક્ષત્રમાં જન્મેલીછે,
અને એનો રાશી કન્યા ઉપરછે, માટે આ ઉ-
પરથી એના નામ જેવાકે, પ્રભાવતી, પદમકળા
પદમણી, એ વગેરેછે. હવે તમને આ નામ-
માંથી કયુ નામ વધારે પસંદછે.

ગુલાબશીહ—કેમ પ્રાણપ્રિયા, આ નામમાંથી તું
કયુ નામ પસંદ કરેછે?

કમળા—મનેતો પદમકળા ઠીક લાગેછે; પછીતો
આપની મરજી.

ગુલાબશીહ—મને પણ એજ પસંદ પડેછે; (દાશીને)
હે જમની જા તું મારી એનને તેડી લાવ.

જમની—રાજ ધીરાજ હા જાવુછું.

(એમ કહીને જાયછે ને તેડી લાવેછે)

ગુલાબશીહ—એહેન, આ છોકરીનું નામ પાડ; ઉ-
પલા ત્રણ નામ આવેછે.

(પદમકળા નામ પાડેછે, અને રાજ બક્ષીશ પા
આપેછે; અને ગોરને ઈનામમાં શેલા

પદમકલા અને પ્રમોદની વારતા. [૫૫]

ધરી વગેરે આપી વધાય કરેછે.)

હવે પદમકળાતો દહાડે ન વધે તેટલી રાતે વધે, અને રાતે ન વધે એટલી દીવશે વધે, એમ કરતા વરસ પાંચેકની થઈ, એટલે રાજાએ તેને નીશાળે મુકી; ત્યાં આગળ તે ભણી ગણી ધણીજ હોશીયાર થઈ, અને મનમાં વીચાર કરેછે કે, માફ જોખન આપ્યું જાયછે. અરે મારા માત પીતા એ વીશે કાઈપણ વીચાર નથી કરતા !! એવી રીતે વીચારમાને વીચારમાં ગરક થઈગઈ; ને તે પોતાની બીરીમાં બેઠીછે, ને વીચારેછે કે મારે શું કરવું; મારી જીવાની જાયછે, મારાથી કામાતુર દેહની પીડા ખમી શકાતી નથી; અરે હું શું કર,

આવીરીતે ઉદાસ ચેહેરે બેઠીછે, એવામાં તે શહેર ના શાહુકારનો પુત્ર કે જનું નામ પ્રમોદ કરીને હતું; તે પણ ભર જીવાનીમાં આવી રહ્યોછે, ને તેના ઉમર આસરે શોલેક વરસની હતી; તેને દેખીને ગમેતે રૂચી મોહીત થયા વગર રહેજ નહીં. તે પોતાના મીત્ર સહીત શહેરમાં ફરવા નીકલેલી

[૫૬] પદમકલા અને પ્રમોદની વાર્તા.

છે. ફરતા ફરતા એ નણુ ગાઉ ઉપર નીકળીગયાછે
ને બુખ તથા તરસથી ગધું શોધાર્થ ગયુંછે, તેથી
જલદીથી પોતાના શેહેર તરફ રવાને થયા; હવે જ
મીત્રો સાથે હતા તે પોતા પોતાને ઘેર ગયા; ને
પ્રમોદ પણ પોતાના ઘર તરફ પાછો ફર્યો; તે
રાત્રના મેહેલ નીચે થઇ ચાલ્યો જતો હતો, એજ
વખતે જ પદમકલા પોતાના વીચારમાંને વીચારમાં
ગરક થઈ ગઇ હતી તે આવા કાંતોવાન પુરુશને
લેઢને એટલી બધીતો મોહીત થઈગઇ કે પ્રથમતો
તેનાથી એકપણ શબ્દ બોલી શકાયો નહીં; પણ
જરા હીંમત રાખીને તેને પુછ્યું કે તમે કાણ પુત્ર છો
ને તમારો મુકામ ક્યાંછે? આવું સાંભલી પ્રમોદ
પણ એકદમ મોહીત થઇગયો; પણ શું કરે કે રા-
ત્રનો મેહેલ છે તેથી તેને નીશાની આપી કે માફ
ધર શરૂ કરી બજારમાં આમલોના ઝાડ આગલછે;
એટલું કહીને પોતાના ઘર તરફ ચાલતો થયો.

હવે પદમકલાએતો નીશ્ચય કર્યું કે પરણતો એને-
જ પરણું નહીં તો સરવે મારે ભાઈને બાપછે,
પછી તરતજ પોતાની દાસીને બોલાવી કહ્યું કે તું

પદમકલા અને પ્રમોદની વારતા. [૫૭]

અહીંથી શરાદ્ બજારમાં જ ને ત્યાં આમલીના ઝાડ આગલ પ્રમોદ નામનો શાહુકાર રહેછે, તેને જઈને તું સમજાવજે કે જે તમે મારો ખાધ સાથે મુલાકાત નહીં કરેતો તે તમારા વગર પ્રાણ તજશે; તો તે સ્ત્રી હત્યા તમારે શાર લાગશે. માટે કરાને તમે કપુલ કરો. જે આ કામ તું કરશેતો હું તને મારા મારા ગલામાં આ હારછે. તે આપી ખુશી કરીશ. ત્યાંથી જમની ચાલો અને શરાદ્ બજારમાં જઈ શાહુકારના છોકરાને કહેછે, - અહો આપનું નામ પ્રમોદકે? તમને મારી ખાધ સાંઢખ બોલાવેછે, ને જે તમે નહીં આવો તો તે પ્રાણુઘાત કરશે ને તેથી સ્ત્રી હત્યા તમને લાગશે. આવું સાંભળતાને વાર પ્રમોદે કહ્યું, અરે ઓ દાશી. આ શબ્દ તું શું બોલેછે, તને કાંઈ વિચાર ખીચાર નથી કે શું? અમે વણીક ને રાજની કુંવરી ક્યાં.

જમનાએ કહ્યું કે આટલા બધા વીદવાન છતાં ધુત્સે શા સાદ ધઈ જાઓછો; જુવો કે,

“ઈસ્ક લગા મેં કહીશે, તો પદમનો ક્યા ચીજ હે.”
ગમે તેવો માહા પ્રતાપો શુર્ય કે જે આટલો બધો

[૫૮] પદમકલા અને પ્રમોદની વારતા.

તેજસ્વીછે, તોપણ ગરીબ અને પઈસાદારને સર-
ખોછે, કારણ કે તે ફક્ત પઈસાદારના મેહેલ ઉપર
તેજઆપેછે. એટલુંજ નહીં પણ ગરીબના જુપડા
ઓ પર પણ તેજ આપેછે. માટે હે સર્જન પુરુષ,
તમો જલદીથી હા પાડો; કારણ કે મને બહુજ
વાર લાગી, ને મારી આઈસાહેબ વાટ જોતા હશે.

આવા વચન સાંભળી પ્રમોદ એટલો બધો તો
શરમથી લજવાઈ ગયો; તેથી જરાક ધીમેથી બો-
લ્યો કે હું કેવીરીતે આવું? તે તુ તારી રાંણીને
પુછતી આવ.

જમની ત્યાંથી તરતજ ખુશી થતી થતી પોતાની
રાંણીના મેહેલ તરફ ચાલી. હવે પદમકલા જે કે
એના વાટ જોઈ ખારીએ ગેશી રહી હતી, તે એ
કી નજરે જોયાકરતી હતી; તેને પોતાની દાશીને
આવતો જોઈ ખુશી થઈ. તેને પુછ્યું કે તું શા સ
મત્યાર લાગી? દાશી બોલો કે આઈસાહેબ, સ-
રવે સારા વાનાજ થયાછે, મોટાનું નથીજ મોટુંજ
હાય; મેં તેને એના સમજાવ્યોછે કે જમ સીસું
આગમાં પોગતો જાય તેમ તેનું મન પીગલાતી

પદમકલા અને પ્રમોદની વારતા. [૫૯]

નાખ્યું; પણ તેણે પુછાવ્યું છે કે હું કવીરીતે આવું
તે મને નાંશાની આપ.

આટલા શબ્દ સાંભલીને પદમકલાના મનમાં
હરખતો સમાતો નથી; ને પોતાનો દાશીને કહે છે
કે ધન્ય છે તારા માત પિતાને કે તેં મારું કામ પા-
ર પાડ્યું છે, માટે લે આ મારા ગલાનો હાર, તને
આપુછું ને તું જઈને પ્રમોદને કહેજે કે તમે રા-
તના ખાર વાગે આવજો; ને જ રાજનો ખાર દર-
વાજનો મેહેલ છે તે વરસમાં જેજ વખત ઉધડે છે,
તે મેહેલે આવવું. ને તે વખતે ખારીએ દોરડું ખાં-
ધેલું હશે, તેના પર ચડીને આવજો. એવીરીતે તું
જઈને તેને કહી આવ.

દાશી ત્યાંથી જલદીથી ખુશી થતી થતી શ-
રાઈ બજારમાં ગઈ ને સઘળી હડીકત પ્રમોદને
કહી સંભલાવી; ને ત્યાંથી દાશી રવાના થઈ.

હવે રાતને સમે એ પદમકલા તથા દાસી (જમ
ની) બંનેજણા મેહેલમાં ગયા; ને ત્યાં સરવે મેહેલ
માં રોશની સલગાવી દીધી; ને કાચ વગેરેથી મેહે-

[૬૦] પદમકલા અને પ્રમોદની વારતા.

લને દીપાવી દીધો, ને ચોતે તથા દાશી ખારીએ દોરકું ખાંધી વાટ જોયા કરેછે, કે ક્યારે આવશે હવે રાતના ખારનો શુભાર થયો એટલે પ્રમોદ ત્યાં આગળ આવ્યો કે તેને જોઈ દાશી ખોલી કે અહો શુભ પુરુષ! તમે આ દોરકું ઝાલો ઉપર ચડી આવો. આવું સાંભળતાજ પ્રમોદ ઉપર ચડી ગયો, ને જુવેછે તો રોશની એતોરહીછે; હાંડીઓ તકતા વગેરે આવીરહ્યાછે; ને પલંગ ઉપર પદમકલા ખીરાજમાન થઈછે, તેને જોઈને એકદમ એટલોખયો મોહીત થઈગયો કે જાણે હમણાં એને ગલે વસર્ગી પડું.

હવે પદમકલા વિનંતી પુરવક નમનતાઈથી કહેછે કે અહો આપના દરશણથી મને ધણેજ આનંદ થયોછે, હે મારા પ્રાણપતી મેં નીશ્ચય કર્યું હતું કે તમે જો આવીને ના મલત તો હું પ્રાણ ધાત કરત. હે પ્રાણપતી મેં નીશ્ચય કર્યુંછે કે તમારા સીવાય મારે જાજ સર્વે લાઈ ખાપ ખરોખ રહે, પણ હવે મારાથી ક્ષણ પણ રહેવાતુ નથી. માટે મારા કાંઠાઅન્ગિને થંડો પાડો. એમકહી

પદમકલા અને પ્રમોદની વારતા. [૬૧]

એકદમ બંનેજણા પહોંચે ઉપર મોજ મારેછે.

હવે રાતના ત્રણ વાગાનો સુમાર થયો એટલે પ્રમોદે રજા માંગી; ને કહ્યું કે હે પ્રાણપ્રિયા, મને આજ્ઞા આપો હું કાલ દીને આવી પાછો મલીશ શું કરવું કે આપણે કાંઈ ઉદ્યોગ નથી. પાદો માફ મન અહીંથી જવાને માનતું નથી; મારો પગ ઉપડતો નથી, પગ લાચારછું કે ગયા વગર છુટકા નથી; ઇશ્વરે ધારયું હશે તો પાછો કાલે આવીને મલીશ. એમ કહી જાયછે.

હવે પ્રમોદ પોતાને ઘેર ગયો, ને સવારે ઉઠી દાંતણ-પાંણી કરી ખાઈપી ને પાછી રાત પડી કે તેજ પ્રમાણે પાછો રાંણીના મેહેલમાં ગયો; ને પોતાનું કામ કરી પોતાને ઘેર આલતો થયો. એવી રીતે ત્રણ મહીના સુધી નીત્યે જવા માંડ્યું,

પદમકલા— હે પ્રાણનાથ, મનેતો ગર્ભવાત રહ્યોછે. ને મારો પિતા જાણશે તો આપણે બંનેને મારો નાખશે. (એમકહી ચોધારે આંશુએ રહેછે)

[૬૨] પદમકલા અને પ્રમોદની વારતા.

પ્રમોદ— હે પ્રાણપ્રિયા, તું આટલો બધો શા સારૂ
અપશોશ કરેછે? જે ઈશ્વરે ધારયું હશે તે બનશે;
અમાં આપણે કંઈ ઉપાય નથી; જે ભવીશ્ય-
માં બનવાનું હોયછે, તે બન્યાજ કરેછે; તેને
અટકાવવાને કાઈપણ શામરથ નથી; માટે
તું ધી જ રાખ. એવી રીતે તેને દીલાંશે
આણેલ્યો.

પદમકલા ગોલી કે હે સ્વામીનાથ, તમે ક
હોજો તે ખરું પણ તે વિશે આપણે કંઈપણ ગોઠ
નાણું કરવી જોઈએ.

પ્રમોદે જવાબ દીધો કે આજેતો બહુજ રાત ગ
છે માટે કાલે ગોઠવાણું કરીશું; એમ કહી બારી
ઝંથરી ઉતરવા માંડેછે, એવામાં રાજા શુભાષીર્ણદ
તથા તેનો પ્રધાન શેઠરત્ન ચરચા એવા નોકરોએ,
તેને પ્રમોદને પોતાના મહેલની બારાંચી ઉતરતા
જોયો, તેથી કરીને બંનેજણા જલદાથી તેને પક-
ડવા માટે ચાલ્યા.

હવે મેહલ ઘણું ઉંચો હતો; તેથી પ્રમોદયો

પદમકલા અને પ્રમોદની વારતા. [૬૩]

એકદમ ઉતરી શકાયું નહીં. તેને રાજ ગુલામશીલ તથા પ્રધાને આર્વને પકડ્યો; ને તેને પુછેછે કે આ લુગ્યા માણસ તું કાણુછે? ને અહીં તું કેમ આવ્યો હતો?

પ્રમોદ આ વખત તેનો ગુનેગાર હતો ને એણે તે પદમકલાને દુગ્ધ પાંડ; તેથી તે એકપણ શબ્દ બોલી શક્યો નહીં.

તેને રાજએ ઘણેએ માર માર્યો પણ તેણે એકપણ ઉતર આવ્યો નહીં; એવામાં રાજની તા પ્રધાનની નજર મેલેલ ઉપર ગઈ; ને જુવેછે તો અંદર રેશમી થમ રહીછે, બારી બિલાડીછે, ને ત્રિઈ બંનેજણા દોરડે બાઝીને ઉપર ચડી ગયા; ને જુવેછે તો પોતાની પુત્રી પદમકલા પતંગ હ પર ભર બિંગમાં સુતેલીછે, તેને બંધ રાજ ધણેજ શરમીયો પડીગયો; ને એકપણ શબ્દ બોલ્યા ન ગર તરત નીચે ઉતરી પડ્યો. ને પ્રધાનને દુકલ કીધો કે તું જો બંનેને અત્યારે જલમાં પુરીને આ વાળે.

[૬૪] પદમકલા અને પ્રમોદની વારતા.

હવે ઘણી ગડબડ થવાથી પદમકલાની એકદમ આંખ ઉઘડી ગઈ ને પોતાના પિતા તથા પ્રધાનને જોઈને ઘણીજ સરમાઈ ગઈ ને તેનાથી કંઈપણ બોલી શકાયું નહીં.

હવે રાજ ગુલામશીલ ત્યાંથી પોતાના નેહલમાં આવ્યો; ને પોતાની રાણીને આ સરવે હકીકત કહી સંભલાવો. આવું સાંભળી રાણી ઘણીજ ધુસ્સે થઈગઈ; કારણ કે તે પતિવ્રતા હતી. તેને પોતાના પતી સીવાય કોઈપણ પુરૂષના પરછાયો પણ દીઠેલો નહીં; તેથી તેનામાં કરોધરૂપો કાલ ફેલાઈ ગયો. ને એકદમ ચીસ પાડી બોલી ઉઠી કે ધીકારછે અને કે મારે પેટે હાવો પુત્રો આવતરી. અરે એણે મારું નામ બોલ્યું, અરે એવેંતે કાણ પુરૂષ હશે! કે તેનેખીલકુલ રાજની પણ ધાસ્તી નહીં હોય? અરે એ કરતા મારે પેટે જનમ ના લાધો હોતતો સાર. મારે માથે કલંક લાવવાને સાર ઈ શરે પેદા કીધી હશે? મારા મનમાં કે કોઈ સારો રાજ જોઈ પુત્રીના લગ્ન કરીશું, તે વિચાર મારો અવરયા ગયો. એવી રીતે ઘણાક કંઠાર સખ્દ બોલી

પદ્મકલા અને પ્રમોદની વારતા. [૬૫]

આંખમાંથી ચોધાર આંશુએ રડેછે તે જોઈને ગુલાબશીંહ રાજા તેને હીંમત આપેછે કે તું ધીરજ રાખ, એમાં હવે આપણે કંઈ ઉપાય નથી; પણ તું ખાતરી પુરવડે જાણજે કે હું એવી દુષ્ટ પુત્રીને ઘણીજ સારે શિક્ષા આપ્યા વગર રહેવાનો નથી.

આ રીતે ઘણો દીવાલો રાંછીને આપ્યો, પણ તેને રાતે હાંથ આવી નહીં; બીજા દીવલો શહવાર પડી કે દાંત ધાવન કરી રાજાને કચેરીનો વખત થયો તેથી કચેરીમાં ગયો; આ વાત બધા ગામમાં ફેલાઈ ગઈ કે રાજાની પુત્રી કોઈ શાહુકારના છોકરા જેડે લાગુ થઈછે; તેથી રાજાએ તે ખંતેજણને કેદ કીધાછે, તેનો ચુકાદો આજે થવાનોછે, તે જવાને સરવે ગામના લોકો ભેગા થયા.—

હવે રાજા કચેરીમાં આવીને પોતાના પ્રધાનને કહ્યું કે જ તું પદ્મકલાને તથા પેલા ચોરને પકડી લાવ. પછી પેલા ખંતેજણને રાજાની હજુર ઉભા કીધા.—

રાજા ગુલાબશીંહ બોલ્યા કે અહો દુષ્ટ, તું મા

[૬૬] પદ્મવટલા અને પ્રમોદની વારતા.

રા મેલેલમાં સા વાળે ગયો હતો. ને તે ત્યાં જઈને શું કીધું તે રાણે સાચું કહાડે.

ત્યારે પ્રમોદ ધર્મથી બોલ્યો કે રાજા ધીરાજ જે શયું તે બહુ, આજ્ઞા આપે તો હમણા મરત કંઈક વાત તથાચું. જે આજ્ઞા આ જાવની પર જાવતર્યોછે, તેને એક વખત મરતુલ્યે; માટે હું મરવાથી બીજા નથી. જે હુકમ કરવાવેલા હોય તે કરવાંવા.

આજું સાંભળી રાજાને ધણો ક્રોધ થયો, તેને વિચાર કાંઈ કે એ આજ્ઞા મરવાથી પણ બીજો નથી! માટે હે પ્રધાન, જોને મારા દેશમાંથી દુર કરવો. ને જે દ્રીથી મારા દેશમાં નજરે પડે તો એનો જન લઈશ. માટે મારી રૂબરૂ અહીંથી જ.

પ્રમોદે જવાબ દીધો કે રાજા ધીરાજ, હું આજ પછી તમારા દેશમાં પગ મુકનાર નથી. પણ હું શાહુકારનો પુત્ર છું; કંઈ લોંડી બુઝ્યો નથી. માટે એ વેરના બદલો વાલીશ, તોજ માઈ નામ પ્રમોદ

પદમકલા અને પ્રમોદની વારતા. [૬૭]

એમ કહી ત્યાંથી પોતાના ઘર તરફ ચાલતો થયો.

હવે રાજ ગુલામશીહે પોતાના પ્રધાનને હુકમ કીધો કે પદમકલાને ભોંયરામાં ઉતાર, ત્યાંથી ઢાઢ-પણ દીવશ નીકળી શકે નહીં.

હવે પ્રમોદ પોતાને ઘેરચાવી પોતાના માત પિતા ને મળ્યો, ને તેને ધીરજ આપી કે તમે કશી રોત ધલરાશો નહીં; જે કીસમતમાં લખ્યું હોય, તે બન્યાજ કરેછે, માટે તમારે કંઈ ચીંતા રાખવી નહીં. હું થોડા દીવશમાં પાછો તમને મળીશ.

એવી ગીતે તેને ધીરજ આપી પોતાના મિત્રને ત્યાં ગયો; ને સરવે હકીકત કહી સંભલાવી.

તેને મિત્ર આ સાંભલી ઘણેજ દલગીરથયો, ને એકદમ ચોધાર આસુએ રડવા લાગ્યો ને કહ્યું કે તું દેશ્વછોડોને પરદેશ ના જ, તને હું મારા ઘરમાં ગુપ્ત રાખાશ;

પ્રમોદ બોલ્યો કે હે મિત્ર, તું મને જવાદે.— પણ પેલા મિત્રે માન્યું નહીં. ને તેને પોતાના ઘરમાં એક ભોંયર હતું તેમાં રાખ્યો; ને પ્રમોદ રોજ

[૬૮] પદમકલા અને પ્રમોદની વારતા.

ખાધને ભોંયરામાં સુઈ રહેછે.

હવે પ્રમોદે પોતાના મિત્રને કહ્યું કે તું અહીંથી સળંગ ખોદાવ કે જ્યાં પદમકલાનું ભોંયરું છે, ત્યાં સુધી જાય—

તે સાંભલી સુરંગ ખોદાવા માંડી, ને નીત્ય રાત દહાડો કામ જારી રાખ્યું.

હવે પદમકલા ભોંયરામાં ઘણોજ વિલાપ કરેછે, ને પોતાના પતીને સાડ ઘણોજ અપશોશ કરેછે કે, હું કેવી દુષ્ટ, કે મારે સાડ અને દેશવટો ભોગવવો પડ્યો; અરે એની ત્યાં શી વસ્તે થઈ હશે! એ સઘળું મારેજ માટે !! હે પ્રભુ હવે મારા પ્રાણપતી સાથે જ્યારે મેલાપ થશે? એવી રીતે અપશોશ કરેછે, હવે તેને પુરા માસ થયાથી એક પુત્ર અવતર્યો; તે પુત્ર ઘણોજ કાન્તીવાન હતો.

હવે પ્રમોદના માત્રજે સળંગ ખોદાવા માંડીહતી તે પુરી થઈ. તેમાંથી આવીને પદમકલાને દીલાશે આપ્યો કે આજ રાતના તારો દીલદાર આશક આવીને મલશે, ને તને લઈજશે. એમ કહી પાછો પોતાને ઘેર આવ્યો.

પદમકલા અને પ્રમોદનો વારતા. [૬૯]

હવે રાત પડી કે પ્રમોદ તથા તેનો મિત્ર સુરંગમાં થઈને લેયરામાં આવ્યા, તેને જોઈને પદમકલા એકદમ તેને વલગી પડી; ને કહેછે કે અહો પ્રાણનાથ, મારા પ્રાણ આધાર, આપના દરશણથી હું ઘણીજ આનંદ પાતી છું; અરે મારે માટે કેટલું દુઃખ વેઠવું પડ્યું! હો પ્રાણપતી આ ટલા દાવશ તમે ક્યાં રહ્યા હતા? તે વીગતવાર કહે:

પ્રમોદે પોતાની સરવે હકોકત વીગતવાર કહી સંબલાવી કે હે પ્રિયા, હું મહારા મિત્રના ઘરનાં લેયરામાં રહ્યો હતો. અહો! મારે માટે એવેપણુ ક્ષમ વેઠવો પડ્યો, એ બદલો હું ક્યારે વાળીશ; એમ કહી પોતાની પ્રાણપ્રિયાને લઈને સુરંગમાંથી મિત્રના ઘરમાં આવ્યાં તે સુરંગ પુરાવી દીધી.

હવે પોતાના મિત્રનો રજ માંગી કે હસને હવે તું જાહે. કારણ કે રાજ જાણુસે તો અમને બંને ને મારી નાખશે.

મિત્રે જવાબ દીધો કે હે મારા મિત્ર, તું પાછો ક્યારે મળીશ; મારોજીબ હા કેહેતા ઉપડતી નથી.

[૭૦] પદમકલા અને પ્રમોદની વારતા.

પણ ગયા વગર છુટકો નથી; માટે તું જ ને પાછો બેઠો આવોને મલજ.

હવે પ્રમોદ તથા પદમકલા તથા તેનો પુત્ર, ત્રણે જંગલ વિશે ચાલ્યા; તે ગુલાબશીંહ રાજના ગામ-થી એક ગાઉને છેટે એક ગુફા હતી, તેમાં સુકામ કીધો. ને જ પોતાનો મિત્ર હતો તે રોજદીને ત્યાં આવી ખાવા પીવાનું આપી જાયછે, ને શેહેરમાં જ ખોના બનેછે તેની ખબર કહીજાયછે. આવી રીતે બે ચાર દાવશ નીકળી ગયા.

હવે પદમકલાને જ દાશી ખાવાનું લોંચરામાં આપવા જતી હતી તે પેહેલે દીવશે મુકી ગઈ તેપણ પડી રહ્યું એમ પાંચ દાવશ સુધી મુકીજયા કર્યું પણ તે અનામત પડી રહેલું જોઈને વિચાર કરેછે કે કુંવરી અપશોશમાં ને અપશોશમાં કાંસો ધાત્રીને મરીતો નહીં ગઈ હોય! હું જ ખાવાનું મુકીજઉછું તેમાંથી જરાકપણ ઓછું થતુ નથી!! અરે એ ખચારીની શી વલે થશે! એ ખાશે નહીં ને બેશી રહેશે તેમાં અનું શું વલવાનુંછે? એ દલગીર રહેશે તે-

પદમકલા અને પ્રમોદની વારતા. [૭૧]

થી કંઈ એને ભોંયગમાંથી ઢાઈ બાહાર કાઢનાર છે.!!! એમ વિચાર કરોને રાજની પાસે ચાલી.

દાશી રાજ પાસે જઈને બોલી કે હે રાજ ધીરાજ આપની પુત્રી પદમકલાનેસાર હું આજ પાંચ સાત દીવશ થયા ખાવાનું મુકો આવું છું, તે એમનેએમ પડી રહેછે; માટે એનું શું થયું હશે? તેની તપાસ કરવા જઈએ.

આવું સાંભલી ગુલામશીંહ રાજ બોલ્યો કે તું મારા મોં આગલથી આધાજ, તું મારે મોઢે એનું નામ દેતી નહીં; એનું નામ સાંભલતાજ મારા મન માં કરોધ ઉતપન થયછે, એ મરીગઈ હશે તોપણ કંઈ હરકત નહીં. તે સાંભલી પ્રધાને જવાબદીધો કે હે રાજ સાહેબ આપણે તેની તપાસતો કરવી જોઈએ કે એનું શું થયું; કંઈ દગોતો થયો નથી. એમ વાચારી બંનેજણા જોવાને ચાલ્યા; ને ભોંય રામાં જઈને જુવેછે તો પદમકલા નજરે પડી નહીં; તેથી દાશીને કહ્યું કે હે દુષ્ટ ચંડાલ તારા શીવાય અહીં કાઠપણ આવતું નથી, ને બીજે રસ્તા પણ

[૭૨] પદમકલા અને પ્રમોદની વારતા.

નથી; માટે જરૂર તેંજ નશાટી ચુકોછે.

આવા વચન સાંભળી દાસીએ જવાબ દીધો કે
એ વાતની ખબર મને બીજકુલ નથી; તેના શાસ્ત્રી
ઈચ્છે, ને એ વીશે હું કંઈપણ બળજીતી નથી.

રાત્રિ ગુલામશીલ બોલ્યો કે ઠીકછે, કાલે કનેડા
માં સરને ઈનશાદ થશે.

હવે બીજ દીવશે કચેરી બરાઈ ત્યારે રાત્રિ
જમનીને બોલાવી, ને કહ્યું કે તું જ્યારે એ વીશે
કંઈપણ બળજીતી નથીતો તેને વીશે હમારી ખાતરી
શું થાય; માટે આ અગ્નિનો કુંડ છે, તેમાં તું
પડીને ફરીથી જીવતી નીકળશે તો હું તારી
વાત ખરી માનીશ.

દાસીએ જવાબ દીધો કે હું તથ્યારહું જે સાચ
છે તેને કદાપી આંચ લાગતી નથી; એમ કહીને
અગ્નિકુંડમાં પડી પણ સાચાપણને લીધે પાછી
સજીવન નીકળી તેથી રાત્રિએ તુરત ગામમાં ડુંડેશે
ખીટાવ્યો કે જે કોઈ પદમકલા તથા પ્રમોદને શોધી
લાવશે તેને માફ અરધું રાજપાટ આપીશ.

પદમકલા અને પ્રમોદની વારતા. [૭૩]

એવું સાંભલી જ સૂરવીર પુરશે હતા, તે સૌધ કરવા તઈયાર થયા.

એ વાત બધા ગામમાં ફેલાઈ ગઈ કે રાજની કુંવરી ભોંયરામાંથી નાશી ગઈ છે,

હવે આ સધલી વાત પેલા પ્રમોદના મીત્રના જાણવામાં આવી; તેથી તેને સારવે હકાકતથી પ્રમોદ ને વાકેફગાર કીધો.

હવે પ્રમોદ પોતાની પ્યારીને કહેછે કે હે પ્રાણપ્યારી, કે શું આપણા ઉપર દુઃખના ટુંગર વરસા રહ્યાં! પણ ફિકર નહીં; મને એક કમેવત યાદ આવી છે કે “હીંમતે મરદા તો મદદે પુદા” અરે હીંમત રાખ વીજ હીંમત વીના કંઈજ વસતુ નથી; હવે પોતાના મિત્રને કહેછે કે મિત્ર મારે તને એટલુંજ કે હેવાનું કે હું તને એક કાગલ આપું તે તું ટપાલમાં નાંખા દેશે? એટલું કહી નીચે પ્રમાણે લખે છે.

રાજ ગુલામશી હ કત્તેશી હ,

“જત હું આપના શેહેરની અંદર રહું છું, અને તમે જ કંડેરા ફેરવ્યો તે હું સધળું જાણું છું પણ

[૭૪] પદમકલા અને પ્રમોદની વારતા.

મને પકડવાને કોઈનીપણ માએ શેર શું ખાધી નથી; પણ જો તમે એમ કહેતા હોયકે તે તેની મે લે હાજર થાય તો હું તેને અરધું રાજપાટ આપીશ અને પદમકલા જે મારીસાથેછે, તે તેને પરણાવું, ને તેમને હેરાન નહીં કરું. એવું જ્યારે કહો ત્યારે હું તમારી રૂબરૂ હાજર થાઉં એજ.”

લી૦ પ્રમોદ હેમચંદ.

હવે આવો કાગળ કોઈથીપણ રાજને લખી શકાય નહીં; પણ આ પ્રમોદે જે કાગલ લખ્યો, તે ઘણો હીંમત વાલો હતો, અને મોતથી દરે એવો નહોતો. તેમજ કોઈથી પકડાય તેમ નહોતું; તેમ ચાલાકપણ હતો.

હવે આ કાગલ તેનો મીત્ર લઈને રાતો રાત શે-હેરમાં જઈ ટપાલમાં નાંખી પોતાને ઘેર ગયો.

હવે સહવારના પોહોરમાં રાજ દંતધાવન કરેછે એટલામાં ટપાલવાલા એક શીપાઈએ તેના હાથમાં કાગળ આપ્યો. આ કાગલ વાંચી રાજ ધુસ્સે બહુ થયો, અને ઘણી તપાસ કરાવી પણ પ્રમોદનો

પદમકલા અને પ્રમોદની વારતા. [૭૫]

પતો લાગ્યો નહીં; આખરે રાજને કાગલનું લખાણ કબુલ કરવું પડ્યું, અને તે પ્રમાણે વરતવાની ફરજ પડી, અને રાજએ તરત જાહેરનામા છપાવી ઠામ ઠામ ચોડી દીધા; એ જાહેરનામામાં નીચે પ્રમાણે લખેલું હતું.—

“હે પ્રમોદ, તારી હીંમત અને ચાલાકીથી હું ખુશી થયો છું, અને હું ચરધું રાજપાટ અને મારી પુત્રી તારી સાથે છે, તે હું ખુશીથી પરણાવીશ; ને તું કાલે બપોરે કચેરીમાં હાજર થજ.”

લી૦ ગુલાબશીંહ કૃતેશીંહ.

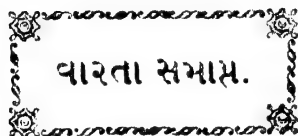
આ પ્રમાણે જાહેરનામા છપાવ્યા એ વાતની ખબર પ્રમોદને પડતાંજ તેને ખીજ દીવશે નાહીધોધ કચેરીના વખતસર પદમકલા ને તેના પુત્રને લઈને હાજર થયો, એટલે રાજએ માન સાથે તેઓને બેસાડ્યા; અને તેને કહ્યું કે આ મારા રાજમાં જટલી ઉપજ આવે છે તેમાંથી ચરધા તમારે ત્યાં દરવરશે મોકલાવીશ. અને મારા મરણ પછી તને હું ગાદીનો વારસ બનાવીશ, એ પ્રમાણે લેખ કરી

પદમકલા અને પ્રમોદની વારતા. [૭૭]

પ્રગટ કરતા— સધલા શદ ગ્રહરથોને એટલીજ વિનંતી કરવામાં આવેછે કે આ વારતા હીંમતથી ભરપુર છે અને જો પ્રમોદ હીંમત રાખી વરત્યો તો આખરે તેની ફત્તે થઈ; માટે હે સજ્જનો, તમે ગમે તેવી મુશ્કેલીમાં આવીપડ્યા હોય તોપણ હીંમત રાખી વરતશો તો શુભ પામશો. “તથાસ્તુ.”

—:0:—

પ્રાણલાલ અને

પ્રાણકોરનો ફારશ.

સ્થલ પ્રાણલાલનું દીવાનખાતું.

પ્રાણલાલ— હે પ્યારી પ્રાણકોર, આહા! આજનો
દીવસ કેવો રમણીક લાગેછે!!

(આ પ્રાણકોર ઘણી કજીઆખોર અને બદ
ચાલની હતી; અને મોડેથી મીઠું બોલી પો
તાના ઘણાને સમજાવતી. તેના ચરીત્ર આ
ગલ માલમ પડશે)

પ્રાણકોર— હા પ્રાણનાથ, તમે કહોછો તે બધું ખરું
છે, પણ હવેતા જમવાની વખત થઈછે, મારે
ચાલો.

પ્રાણલાલ— ચાલો ત્યારે.

(બંનેજણા જમવા જાયછે, ને જમી ઉઠીને
બહારના ઓરડામાં આવેછે.)

પ્રાણલાલ— હે પ્યારી, મારેતો કાલે સહવારે ગામ

જવુંછે.

પ્રાણુકાર— ના પ્રાણુનાથ, હું તમને નહીં જવાદશીં.
મારાસમછે જે તમે જાણોતો.

પ્રાણુલાલ— હે ખ્યારી, મારે ધણું અગત્યનું કામછે.

—ઓખાહરણ—

પ્રાણુકાર—

અરે ખ્યારા શું કહું તુને ઝાઝું;
તુને છોડતા હુંરે ધણી લાભું.
માટે માનો તમે મારા ખ્યારા;
તમે લાગો મુને બહુ સારા.

પ્રાણુલાલ—

અરે પ્રિયા જરૂરનુંછે કામ;
થોડા દહાડામાં આવાશ આમ.
માટે ફિકર ના કર લગાર;
ઈશ્વર છેરે શાસ્ત્ર કરનાર.

હવે સહવાર પડી એટલે પ્રાણુલાલ દંતધાવન
કરીને નાહી-ધોઈ જમીને ગામ ગયો.

હવે પ્રાણુકાર મનમાં વિચાર કરેછે; અહો! હવે

[૮૦] પ્રાણલાલ અને પ્રાણકારનો ફારશ.

પાપ જતુ રહ્યું એટલે તેના આશક તુરખાને બોલાવેછે, ને રોજ છત્તર પલંગ ઉપર શેહેલ સપાટા કરેછે; એવીરીતે ચમનમાં દાહાડા ગુજરેછે.

હવે તુરખાએ એક દીવસ કહ્યું કે હે ખ્યારી, આપણે આટલા બધા દીવસે શેહેલમાં ગુજર્યા, પણ એક દીવસ કુલની રોજ, મીઠાઈ, પાન, ગુલાબ મેવો વગેરે; તરફ તરેહના મેવા સાથે આપણે એક-ડા બેસીને જમીએ; પણ તે વાસ્તે તું તારી કંઈપણ જનશ આપે તો તે હું લઈને વેચી આવું; ને તેના પછસાથી બધો સરસામાન લાવું.

પ્રાણકાર—ખ્યારા આશક, લો આ મારી વીટો પંદર રૂપીયાનીછે, તે વેચીને સઘલો સામાન લઈ આવે.

(હવે જે ગામમાં પ્રાણકાર રહેતી હતી, તે એક નાનું સરખું ગામ હતું; ત્યાં કંઈપણ ચીજ મળતી નહોતી.)

તુરખા—હે ખ્યારી, હું પાસેના શેહેરમાં જઈ સઘલી ચીજ લઈ બે ત્રણ દીવસમા પાછો આવોશ.

પ્રાણકાર—હા પ્યારા દીલે જન, તમે લઈને વહેલા આ
વળે; તમારા વગર એક ઘડીપણુ ગમશે નહીં.

(હવે એવું બન્યું કે જ શેહેરમાં પ્રાણકારનો
ધણી ગયો હતો, તેજ શેહેરમાં નુરખાં ગયો;
અને તે ચોકસીની દુકાને જઈને નુરખાંએ પેલી
વીટી લેખાડી. હવે પેલા દોઢે એઈને તેની કીંમત
કહીને રૂપીયા આપી તેનું નામ પોતાની છોકમાં
નોંધી લીધું.

હવે નુરખાં રૂપીયા લઈ આવતો થયો; અને
મીઠાઈવાલાની દુકાને જઈ પુછવા લાગ્યો કે આ તો
પણીમાં શું છે? ત્યારે મીઠાઈવાલાએ કહ્યું કે આમાં
ખરદ્દી, પેંડા, કોપરાપાક અને ખાજ.

એટલું કહેતામાંજ નુરખાં બધી મીઠાઈ હતી તે
અને ખાજ સુધાં ચરધો ચરધ ચપાટી ગયો.

હવે પેલા મીઠાઈવાલાએ નુરખાંને ખુબ ઠોક્યો
ને કહ્યું કે મારા પછસા આપ.

ત્યારે નુરખાંએ જવાબ દીધો કે મેં તને પુછ્યું કે
આમાં શું છે? ત્યારે તેં મને કહ્યું કે ખાજ. તો મેં

[૮૨] પ્રાણુલાલ અને પ્રાણુકોરનો ફારશ.

ખા ગયા. ઉસમે મેં કાયકા પેસા દઉ.

(એમ કહીને નુરખાં ચાલતો થયો; એટલે શીપાઈ
કને પકડાવ્યો. પછી શીપાઈ રાજની કચેરીમાં
લઈ ગયો.)

શીપાઈ— ફરીયાદ ફરીયાદ રાજજી ફરીયાદ.

રાજ— કાયકી ફરીયાદ?

મીઠાઈવાલો— હે રાજ ધીરાજ, આ મારી દુકાનપર
આવીને મારી બધો મીઠાઈ ખાઈગયો; માટે
મારા પંઘસાં અપાવો.

રાજ— હે ભુચ્યા સખશ, તું એની મીઠાઈ સાવાસ્તે
ખાઈગયો?

નુરખાં— હે રાજ ધીરાજ, મારી એક ગરીની અરજ
સુનો; કે હું જ્યારે આ મીઠાઈવાલાની દુકાને
ગયો, ત્યારે મેં એને પુછ્યું કે આમા શુંશુંછે?
ત્યારે એણે જવાબ દીધો કેપરફી, પેંડા, ઠાપરા
પાક ને ખાજ. એવું એણે કહ્યું ત્યારે હું ખાઈ
ગયો; ઉસમે મેરા ક્યા ગુના હે.

રાજ— હે સીપાઈ, એની પાસેથી એકદમ પુરા પ-

ઈસા આ મીઠાઈવાલાને અપાવો.

(સીપાઈએ નુરખાં પાસેથી પછસા લઈને
મીઠાઈવાલાને આપ્યા; અને બધા જાયછે.)

હવે નુરખાં મીઠાઈવાલાની દુકાનેથી અરધી
મીઠાઈ લઈ; તથા પાન, ગુલાબ, એલચી, ફુલ-
ની શેઝ લઈ રાજની હવેલી નીચેથી જાયછે.

હવે રાજની ધુંવરી પ્રભાવતી ખારીમાં બેઠીછે
તે આ નુરખાંનું રૂપ જોઈને મોહીત થઈ ગઈ.
અને તેને નીચે પ્રમાણે કહેછે.

ઓખાહરણ.

પ્રભાવતી—

અરે ધ્યારા તમે આમ આવો;

આ બધું લઈને કહાં જવો?

નુરખાં—

અરે હું જાઉં છું મારેરે ગામ;

મારી ધ્યારીનું જાહાંછે ઠામ.

પ્રભાવતી— હે ધ્યારા, તમે મારૂ કામ કરતા
જાઓ.

[૮૪] પ્રાણુલાલ અને પ્રાણુકોરનો ફારશ.

નુરખાં— હે કુંવરી, હું શી રીતે આવું; મને રસ્તો ખતાવો.

પ્રભાવતી— (દાશીને) તું એને રસ્તો ખતાવ.

(દાશી ખારણા ઉઘાડેછે, નુરખાં અંદર દાખલ થઈને જ્યાં પ્રભાવતી બેઠેલીહતી ત્યાં જઈને તે નો બેડે પલંગ ઉપર બેઠો.)

નુરખાં—હે કુંવરો, તેં મને શાસાડ ઉપર બોલાવ્યો?

પ્રભાવતી— હે પ્યારા, મારાથી કહી શકાતું નથી.

નુરખાં— જ તારા મનની અંદર હોય, તેનો તું જલદીથી જવાબદે ને પરડો બોલો નાખ્ય?

પ્રભાવતી— હે પ્યારા, હું તમારા ઉપર ઘણીજ આશકછું, માટે મારા કામાઅગ્નિનો તાપ જલદી બુજવશો?

નુરખાં— હે પ્યારી, વખતે તારા માત પિતા બંને તો મારી શી વલે?

પ્રભાવતી— એ વાતની તમારે કાંઈજ ફિકર રાખવી નહીં.

(એટલું કહી બંનેજણ પલંગ ઉપર સુઈ)

જાય છે. ને હાશ્ય વિનોદ કરે છે; અને આખી રાત મોજ મઝામાં નીકળી જાય છે.)

હવે પાસેના ગામમાં પ્રાણુકાર શોકાતુર ચેહે ર બેઠી છે, અને વિચાર કરે છે કે હજુ મારો આશક કમ આવ્યો નહીં! શું રસ્તામાં હેરાનતો નહીં થયો હોય! કાઈએ એને મારીતા નહીં નાખ્યો હોય!! અરે મેં એને નહીં મોકલો! હોતતો! કવું સાડ!!!

હવે આ પ્રાણુકારથી કામા અગ્નિનો તાપ સેહેવા તો નથી; તેથી બીજા આશકને બોલાવી લાવે છે, તેનું નામ નથુશીંગ હતું તેપણ એવોજ હતો; તેથી તે પ્રાણુકારને ત્યાં આવ્યો. હવે બંનેજણા હાશ્ય વિનોદ કરે છે.

હવે તુરખાં અને પ્રભાવતી પોતાના દીવશ સુખચેનમાં ગુબરે છે, આ વાત ઘણી, તુરખાં ત્યા પ્રભાવતી એ તણ શીવાય ચેયુ કાઈપણ જાણતું નથી; હવે પ્રભાવતીની મા જ પદમની છે તે એક દીવશે પોતાનો કુંવરીનાં મેહેલમાં ગઈ, અને તુરખાંને જઈને કુંવરીને પુછે છે કે હું કુંવરી તેં આ

[૮૬] પ્રાણલાલ અને પ્રાણકોરનો ફારશ.

શું કીધું? અને મારા કુળને કલંક લગાડ્યું; નહીં નહીં ખસ તું હવે કામનીજ નહીં. તારૂં મોં કાલુ કર, અને તારા પિતાજીને કહી તમને ખંનેને એક-દમ મારી નાંખાવીશ. (એમ કહી ખારણે તાલુ મારીને જાયછે, ને રાજાને બધી વાત કહેછે.)

(એટલું સાંભલતામાં નુરખાંના ટાંટીઆ લગ્નક લગ્નક થાયછે.)

નુરખાં— હે પ્રાણ ખ્યારી, હવે જવાનો રસ્તો ખતાવ નહીંકર મરીજ ગયા.

પ્રભાવતી— હવે કંઈપણ રસ્તો નથી, તમારી જોડે હું પણ મરીશ; જે થાય તે ખરું.

(એટલામાં રાજાના શીપાઇ આવેછે, અને ખંનેને પકડી લઈ જાયછે, ને રાજાની સામું ખંનેજણને ખડા કરેછે.)

રાજા— અરે હુઆ સખશ, તું મારી કુંવરીના મેહેલમાં સા વાસ્તે પેઠો હતો? તે કહીદે.

નુરખાંયા કંઈજવાબ દેવાયો નહીં, તેથી રાજાએ તુરત મારાઓને ઘોલાવીને નુરખાંનું ડોક

પોતાની રૂપરૂનો અંદર ઉડાવી દેવાનો હુકમ
કીધો; તેથી મારાઓએ એકદમ તેનું ડોકું ઉ-
ડાવી દીધું. તે જોઈને પ્રભાવતી વીલાપ કરેછે.

—સલીતછંદ.—

અરર ઓ પ્રભુરે, આને શું થયું?
નજર લાલતાં, શીશતો ગયું.
છોડી પ્રાણીતો, રે ચાલતા થયા;
મુજ મનને, દાગ દમ ગયા.
ધ્યારા હવે જરે, જીવી શું કરે;
તુજવીના હવે, જુરીને મરે.
અરર ધૈર્ય, ભોગ આજ લે;
જીભ કરડીને, મરવાજ દે.

આવી રીતે વીલાપ કરી જીભ કરડી મરણ પા)
મેછે)

રાજા તેઓની લાસને ડાટવાનો હુકમ કરેછે
ઠે તરતજ મારાઓ તેઓની લાસ ડાટવા લઇ
જાયછે.

હવે નુરખાંએ જ ચોકશીને ત્યાં વાંટી વેચી

[૮૮] પ્રાણલાલ અને પ્રાણકારનો ફારશ.

હતી, તેને ત્યાં પ્રાણલાલ કંઈ કામસાડ ગયો હતો; ત્યારે પેના વીંટી ચોકશીની આંગલીએ જોઈ, તેવું જ પ્રાણલાલે પુછ્યું કે આ વીંટી તમે કાની પાસેથી લીધા?

ચોકશી - (પોતાના ચોપડા જોઈને) દુરખાં નામના સળસ પાસેથી લીધા છે.

પ્રાણલાલ - જે તમે બને આ વીંટી આપોતો છું ત બને પચાસ રૂપીઆ આપું.

ચોકશીએ મનમાં વિચાર કરી કહ્યું કે ઢેઢેવતણે કે “મલતો નફો નહીં ખાય, તેને માથે બુનાયા” તે ઢેઢેવત પ્રમાણે આપણે ચાલવું. એવું ધારી તે ચોકશીએ તે વીંટી રૂપીઆ પચાસ સાડ પ્રાણલાલને આપી.

પ્રાણલાલ તે વીંટી લઈ પોતાના શેઠર તરફ રવાના થયો.

હવે પેલી પ્રાણકાર તેના આશક નથુશીંગ સાથે હાર્ય વિનોદ કરે છે, એટલામાં પ્રાણલાલ આ બીને બારણું ઠોકે છે.

પ્રાણલાલ—અલી ઓ પ્રાણપ્રિયા, મોકું સાંભલેછે કે
(તેનો ઉત્તર નાં મલવાથી ફરીથી કહેછે,—

અલી ઓ રણછોડીઆની યો'નાં બારણું ઉઘાડ!

પ્રાણકાર—આવ્યા તો ભલે, જરા થાભો; આટલી
ગડબડ કેમ મચાવી રહ્યાછો! એટલું સાં-
ભળી નથુખાં ધુજતો કહેછે, અરે અંમા ઓ
અંમા, મેરેકુ છુપાદે; મેં ક્યા કરું! મેં કીધર
જાણી!!

(પ્રાણકાર પેટીમાં સંતાડી તાલુ મારેછે.)

આ બનાવ પ્રાણલાલ બારણાની ફાટમાંથી
જોતો હતો; અને એ ઘણો ચાલાક હતો તેથી સમ-
જી ગયો.

(પ્રાણકાર બારણા ઉઘાડેછે, અને પ્રાણલાલ
અંદર દાખલ થાયછે.)

હવે પ્રાણલાલે કુંચીલઈ પેટીઓ તપાસી; પણ
જ પેટીમાં નથુખાં હતો, તે ફક્ત ઉઘાડવાની રવા-
નીથી; અને વીંટોનો પતો નહીં મલવાથી પ્રાણકાર
રને પુછ્યું કે આમાંથી વીંટી કાણ લઈ ગયું?

[૬૦] પ્રાણુલાલ અને પ્રાણુકારનો ફારશ.

પ્રાણુકારથી જવાળ નહીં દેવાયો તેથી પ્રાણુલાલે મોટા મોટા શેઠીઆઓને પોતાને ઘેર બોલાવીને મી જળાની આપી. મીજળાની થઈરણ પછી પ્રાણુલાલે શેઠીઆઓને કહ્યું કે મને દમનો આજ્ઞરછે, તેથી હું રસ્તામાં ચુંતો હતો; ત્યારે મને રવોત આવ્યું કે આજ તેહેવરનો દીવશછે, માટે તારા ઘરમાં જ મોટી પેટીછે, તે અનામત તાલા સાથે કુવામાં નાંખે તો તારા દમનો આજ્ઞરછે તે મટીજાય. માટે હું બે મજુરોને બોલાવી લાવું; તમે જરાક બે શજે. એટલું કહી તે મજુરોને બોલાવી લાવીને અનામત પેટો જાંચકાવાને કુવામાં નાંખી દીધી. જવી પેલી પેટી કુવામાં પડી એટલે માહેથી એવો પોકાર થયો કે હાયરે હું મરીજઉછું, મરીજઉછું મને કાઠોરે કાઠો.

એવું સાંભલી બધા લોકોએ પુછ્યું કે પ્રાણુલાલ, આમાંથી કાણ બોલેછે?

પ્રાણુલાલ— એમાંતો મારી કાકી જીત થઈછે, તે બોલે જો તમે કાડશે તો તમને વલગી પડશે; માટે

કાકશોનહીં.

એવું કહેતામાંજ બધા લોકો નાશીગયા અને પ્રાણુલાલે ઉપરથી બે ચાર મોટા પથરા નાંખ્યા ને પછી ઘેર આવ્યા અને શેઠીઆઓને કહ્યું કે મારો દમ જતો રહ્યોછે, અને આપને જવાની આજ્ઞા આપુછું.

હવે શેઠીઆઓ પોતાને ઘેર ગયા; અને પ્રાણુલાલે પોતાની બઈરીના નાક કાન કાપી ગઢેડે બે-શાડી આખા ગામમાં ફેરવાને ગામ બાહાર એક પીપલાનું ઝાડ હતું ત્યાં આગલ ગધેડાને બાંધ્યું, અને પછી પોતાને ઘેર આવ્યો.

હવે પ્રાણુકાર ગધેડા ઉપરથી ઉતરીને નાશીગધ.

હવે પ્રાણુલાલ ખાધ પીધને મોજામજા મા-રેછે અને પોતાના દીવશ આનંદમાં ગુજરેછે.

“તથાસ્તુ”

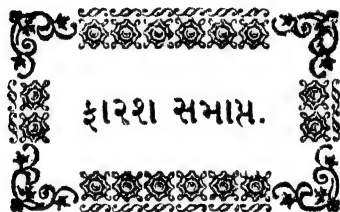

[દર] પ્રાણુલાલ અને પ્રાણુકોરનો ફારશ.

હવે આનો સાર એટલોજ કે પર સ્ત્રી સાથે
પ્રીત કરતી નહીં; અને પ્રીત કર્યાથી જેવા ખરાબ
હાલ થાયછે, તે આ લઘુ ફારશ ઉપરથી માલમ
પડશે.

“તથાસ્તુ.”

—:0:—

અગાઉથી આસરો આપી . ગ્રહાક થનાર
સદ ગ્રહરથોના મુખારક નામ
નીચે મુજબ.

—*:0:—

ભરૂચ.	ભરૂચ.
૫૦ રાંરા• રંગીલદાસ ગોપા- લદાસ હરતી.	૧ રાંરા• પ્રાણુલવન મનોર- ભાષ
૧ રાંરા• રોરામજી દુરામજી કપડીયા.	૧ „રૂકીસન ચીમનલાલ.
૧ „છોટાલાલ વીજલુખણ.	૩ „દીરાલાલ મોહનલાલ.
૧ „મોતીલાલ માણુકલાલ.	૧ „બીળાજી દોરામજી સપ- ઓવરશીયર.
૧ „નરોતમદાસ ત્રીભોવન.	૧ „હિતમગમ અમરનરામ
૨ „સુનીલાલ વીરચંદ.	૧ „ખરોદજી એકલજી
૧ „ખડસામ કુકરદીન.	૧ „નરભાઈ શુભામહુશન.
૫ „કાર્લદાસ જીખણુદાસ	૧ „નાજર=મકનદામ.
૫ „અમથા પ્રેમચંદ	૧ „દરનાવલભ રણુજોડદાસ.
૨૬ „ત્રીભોવનદાસ વીજલુખ	૧ „તખકલાલ હીમલાલ
જીદાસની મારફતે.	૧ „મોતીલાલ હરીલાલ
૨ „ત્રીભોવનદાસ વાજલુખણ.	૧ „રૂસ્તમજી પીરજી.
૧ „ત્રીકમલાલ નારણુદાસ	૧૦ રાંરા• સુનીલાલ હરી- વલભદાસની મારફતે.
૧ „ત્રીભોવનદાસ મોતીલાલ	૨ „સુતલાલ હરીવલભદાસ
૧ „પ્રદાનચંદ માણુકચંદ.	૧ „દુવારકા ગોપાલ.
૧ „ધોડેલાભાઈ શુભાખચંદ	૧ „નરોતમ પ્રેમચંદ.
૧ „દીપચંદ બિદેચંદ.	૧ „સુતલાલ ગોવનદાસ.
૧ „નગીનલાલ નાગુકલાલ.	૧ „કારીરામ જ્વેલઈ
૧ „છોટાલાલ મોતીલાલ.	

ભરૂચ.

- ૧ ગંગાશંકરરામ કેશવરામ
- ૧ „મગનલાલ વમળચંદ.
- ૧ „હરભલ નંદલાલ.
- ૧ „પીરશાજી અદેશર.જી
- ૧૦ „પરશોતમદાસ વીઠલભાઈ
- ૧ „સુતીલાલ ભોગીલાલ.
- ૧ „માણિકલાલ ઘેઝાભાઈ
- ૨ „ખાખીલાલ મોતીલાલ.
- ૧ „સુતીલાલ માણુજીવન
- ૧ „હારાલાલ મોતીલાલ.
- ૧૦ „માણિકલાલ ઘેઝાભાઈ.
- ૧ „ગોહપાભાઈ દલપતભાઈ

વાગરા.

૧૫ રાંગરાંગોવનલાલ મેલ
ભઈના મારફતે.

- ૧ રાંગરાંગોવનલાલ ઘેઝાભાઈ.
- ૨ „રામચંદર હજારામ.
- ૧ „આતમારામ જમનાદાસ
- ૧ „મણુજી રામચંદર
- ૧ „નરોત્તમ દેવચંદ
- ૧ „જુગલદાસ અખમીદાસ
- ૧ „ગીરધરનાથ હરગોવનદાસ
- ૧ „લાલભાઈ ગોપાલદાસ
- ૧ „મોતીલાલ ભવાનીદાસ.

વાગરા.

- ૧ રાંગરાંગોવનલાલ મેલ.
- ૧ „જુખણદાસ હરીચંદ.
- ૧ „મગનલાલ નાથાભાઈ.
- ૧ „સુલાખભાઈ લલ્લુભાઈ
- ૧ „જમણીજી એદલજી.

મેહેમદાવાદ.

- ૧૦ „નનચંદ ખેમચંદ.
- ૧ „અમરતલાલ રૂપચંદ
- ૧ „માણિકલાલ ઉદયચંદ
- ૧ „વેણીલાલ નસેતમ.

મુખ્ય

- ૫૦ „કાલીદાસ ત્રીભોવન
- ૧ „શંકર દેવરામ.
- ૧૦ „વલભરામ રામજી.
- ૧ „સુતીલાલ લલ્લુભાઈ.
- ૧ „ભગવાનદાસ મૂખણદાસ

ભાવનગર.

- ૧૦ „અમરચંદ બાલચંદ.
- ૨ „વારચંદ ખેમચંદ.
- ૧ „લલ્લુ અમરશીહ.

કરાંચી.

- ૧૫ „કાવશજી દાવ.ભાઈ બહી
આલી.

ત્રણકોના મુખારક નામો.

[૯૫]

કરાંચી.

૨ રાંરાંધનજીભાઈ રૂસ્તમજી

૧ „જીમર જીથળ.

પોરખંદર.

૨ „વરણરાંકર લાલરાંકર.

૧ „ઉમર આદમ વોહોરા.

૧ „લલુભાઈ લલભાઈ

૧ „વલભરામ વેલચંદ.

૧૦ „હીઆથંકર અમેરામ

મધુપુર.

૧૩ રાંરાંજમનાદાસ વીજ

જીખણુ-દાસની મારફતે.

૧ „જમનાદાસ વીજજીખણુ

૧૦ „સુનીલાલ મોતીલાલ.

૧ „માધવલાલ મુળરાંકર

૧ „જવંરલાલ જેરામ.

મધુપુર.

૨ રાંરાંજીમરામ લાલચંકર

૫ „અમેરામ ઉતમરામ.

વડોદરા.

૧૫ „અમરતલાલ લાલભાઈ

૧ „મુલચંદ નારણદાસ.

૨ „વરજલાલ લલુભાઈ.

૬ „આતમારામ ચંકરદાસ.

વલશાડ.

૧૦ „નરૈતમ અગવાનદાસ.

૨ „ખેરામજી મેરામજી

ખીલામોરા

૩ „વીજલાલ અમચદાસ

આરપાડ.

૩૦ „નગીનલાલ પ્રાણુવન.

પૃષ્ઠ.	લીટી.	અશુદ્ધ:	શુદ્ધ.
ટાઈટલ.	૪	મે	હમે
”	૧૦	૦-૬-૦	૦-૮-૦
મૂલ્યના.	૭	નેલવાન	તેલવાડી
૨	૧	હીરાચંદ	હરખચંદ
૨	૪	કંઈપણ	ધણુ
૨	૧૨	કેવે	કેવો
૨૪	૧૩	તથા	૦
૨૫	૨	આંચે	આંચો
૨૭	૬	કે	તં
૩૨	૧૦	લેગા	ભેગા
૩૭	૪	વિસ્તર	વિસ્તાર
૫૩	૬	વખાત	વખત
૫૪	૭	હત	હતા
૫૪	૧૮	પા-	૦
૫૫	૧	ધડી	પાથડી
૫૫	૧૮	નોકલેલી	નોકલેલા

પૃષ્ઠ.	લીટી.	અશુદ્ધ.	શુદ્ધ.
૫૬	૧૧	ઢાણુ	ઢાના
૫૭	૭	મારા	૦
૫૮	૧૫	સહેબ	સાહેબ
૬૨	૭	છાંચો	ચાંચો
૮૦	૫	દીવશે	દીવશ
૮૦	૧૫	પ્રણકાર	પ્રાણકાર
૮૭	૪	પ્રભુરે	પ્રભુ
૯૦	૮	તેહેવર	તેહેવાર
૯૦	૧૭	બોલે	બોલેછે

સૂચના.

“આ ગ્રંથ” નીચે લખેલે હેતુઓથી રોકાવી કીમતે મળશે. નોટપેટ પર લીધામાં આવશે નહીં.

ભરૂચ- ગ્રંથ કર્તા પાસેથી. [વાણનાં વડોદરા-છાટાલાલ પોતાંખરદાસ. ૧૦ મોટા ખાજ સુરત-ન્યુ શેઠાગર પ્રેસના માલી-પાસેથી ૩૦-કેળાપીઠ. [નિલવાનનં નાંદે.

મુંબઈ- વસનજી પરમાજી આહવાવા; ૮૦-દેશાવ. વાળાઓને વેચવા માટે પોંલેલાવે મળશે આ ચોપડીની કીમત ગધુ મુકવાની ફરજ એકા પાના વધીગયાં.

૦૩ “વિજયા હુન્નદર્શક નાટક.”

આ નામનું પુસ્તક ગુનાર તરફથી થોડી મુદતમાં છપાઈ ખાહાર પડનારું, કીમત અગાળીથી રૂ ૦-૩-૦ પાંચથી નેનારને રૂ. ૦-૫-૦ પારદર્શક વૃદ્ધ આ નાટકના ૩૦૦ ચલાકયથી ખાહાર પડે. માટે સહુ આ તક ખાવી નહીં

Sudhanya Sabha.

